

לקוטי שיחות
PROJECT
LIKKUTEI
SICHOS

פענוח הערות ומראי-מקומות.

פרשת וישב.

פרשתינו לז, כח. ויעברו אנשים מדינים סתרים וימשכו ויעלו את-יוסף מן-הבור וימכרו את-יוסף לישמעאלים בעשרים כסף וביאו את-יוסף מצרמה:

ירושלמי שקלים פרק ב הלכה ג. כתיב זה | ותנו פלג-העובר על-הפקודים וגו'. רבי יודה ורבי נחמיה. סד אמר. לפי שחטאו במחצית היום ותנו מחצית השקל. וחרנה אמר. לפי שחטאו בשש שעות ותנו מחצית השקל דעבד שיתא גרמסין. רבי יהושע בירבי נחמיה בשם רבן יוחנן בן זבדי. לפי שעברו על עשרת הדיברות והא נותן כל-אחד ואחד עשרת גרה. רבי ברכיה רבי לוי בשם רבי שמעון בן לקיש. לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף והא כל-אחד ואחד [פודה את] בנו בכורו בעשרים כסף. רבי פינחס בשם רבי לוי. לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף ונפל לכל-אחד ואחד מהן טבע לפיכך והא כל-אחד ואחד נותן שקלו טבע.

בראשית רבה פרק פד, יח. ויעברו אנשים מדינים סתרים (בראשית לז, כח), עברו אותן הדנים, רבי יהושע בן בייטוס בשם רבי יהודה בר סימון כתיב (ישעיה סג, יז): למה מתענו ה' מדרך-כיף, כשרצית נתת בלבם לאהב וכשרצית נתת בלבם לשנא, אמר הקדוש ברוך הוא אתם מכרתם בנה של רחל בעשרים כסף מעות שהן חמש סלעים, לפיכך יהיה כל אחד ואחד מפריש ערוך בנו חמש סלעים במנה צורי. אמר רבי יהודה בר סימון אמר הקדוש ברוך הוא לשבטים אתם מכרתם בנה של רחל בעשרים כסף, לפיכך יהיה כל אחד ואחד מגיעו בקע לגלגלת, הן הוא דכתיב (שמות לח, כו): בקע לגלגלת מחצית השקל.

שה"ג. פרי"י לב"ר כאן. אתם מכרתם בנה של רחל בחמש סלעים בכ' כסף וכסף הוא דינר לפיכך היא כל אחד מכם מפריש ה' סלעים דכתיב איש כי יפליא ארי יפריש ובערכין הכתוב מדבר וכתוב והיה ערכך הזכר

(1 פרשתינו לז, כח. ויעברו אנשים מדינים סתרים וימשכו ויעלו את-יוסף מן-הבור וימכרו את-יוסף לישמעאלים בעשרים כסף וביאו את-יוסף מצרמה:

(2 ירושלמי שקלים פרק ב הלכה ג. כתיב זה | ותנו פלג-העובר על-הפקודים וגו'. רבי יודה ורבי נחמיה. סד אמר. לפי שחטאו במחצית היום ותנו מחצית השקל. וחרנה אמר. לפי שחטאו בשש שעות ותנו מחצית השקל דעבד שיתא גרמסין. רבי יהושע בירבי נחמיה בשם רבן יוחנן בן זבדי. לפי שעברו על עשרת הדיברות והא נותן כל-אחד ואחד עשרת גרה. רבי ברכיה רבי לוי בשם רבי שמעון בן לקיש. לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף והא כל-אחד ואחד [פודה את] בנו בכורו בעשרים כסף. רבי פינחס בשם רבי לוי. לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף ונפל לכל-אחד ואחד מהן טבע לפיכך והא כל-אחד ואחד נותן שקלו טבע.

חמשה שקלים כסף לפודה בנו בכורו בכ' כסף לפי שמכרו בכורה של רחל ונפל לכל אחד אחד בקע יהא כל אחד מכם מגיע בקע לגולגולת מחצית השקל:

יפה תואר. לפיכך יהיה כל אחד מפריש ערך בנו כו'. אין זה טעם על מצות פדיון בכור. כי הטעם כתוב בתורה מפני שהלויים נתנו תמורתם. אבל הטעם הוא על ערך הפדיון. מפני שהבכור נפדה מיד הכהן כעבד. לכן ינתן מחירו כמו שהעריכו את יוסף בשעה שנמכר לעבד. וכן גבי מחצית השקל עיקר הטעם של המצוה הוא משום כפר נפש. והטעם הזה במדרש הוא על הסך של מחצית השקל א"נ כדי שתהיה להם כפרה קצב ה' ערך שתי מצות אלו כפי הערך שהשיגו בחטאם ואע"ג שגם שבט יוסף ובנימין שלא חטאו נותנים השיעור. מ"מ כיון שקבע הקב"ה לשאר השבטים השיעור הזה לא פליג עוד בשיעורייהו:

פירוש מהרז"ו. מפריש ערך. לכאורה היינו מ"ש ואם מבן חודש וגו' והיה ערכך הזכר חמשת שקלים וצ"ע מ"ש כל אחד מפריש ערך בנו משמע שיש חיוב על כל אחד לעשות כן ואין זה שייך בערכין. אך בירושלמי הגירסא בשקלים פ"ב סה"ד אתם מכרתם בכורה של רחל בעשרים כסף לפיכך יהיה כל אחד פודה בנו בכור בעשרים כסף אתם מכרתם כו' ונפל לכל אחד טבע מחצית השקל שני כסף לפיכך יהיה כל אחד מגיע מחצית השקל ב' כסף והיינו לעשרת השבטים בצירוף ראובן לבד בנימין. וז"ל הפר"א פל"ח ומכרו אותו לישמעאלים בכ' כסף כ"א נטל ב' כספים לקנות מנעלים לרגליו וכו' מה עשו שתפו למקום וכו' עד שמע ראובן ושתק עכ"ל. ובאופן זה הוכרח גם לקבל המעות לחלקו:

חזקוני פרשתינו עה"פ. בעשרים כסף וכי אדם יפה כיוסף לא נמכר אלא בדבר מועט כזה, אלא מחמת שהוריקו פניו בבור מחמת הנחשים לא מכרוהו יותר, וכל אחד מהשבטים נטל שני כספים לחלקו לקנות לחם מנעלים שנאמר על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים. ד"א בעשרים כסף שכך קצב זה כתוב בפרשה כדכתיב ואם מבן חמש שנים ועד בן עשרים שנה והיה ערכך הזכר עשרים שקלים, ויוסף לא הגיע לכלל עשרים באותו פרק כדכתיב ויוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה את אחיו בצאן, אמר הקב"ה אתם מכרתם את בן רחל הבכור בחמש סלעים לפיכך יהא כל אחד ואחד מכם מפריש חמש סלעים של בכור במנה צורי. א"ר יהודה בר סימון אמר הקב"ה לשבטים, אתם מכרתם בנה

של רחל בחמש סלעים לפיכך יהא כל אחד ואחד מכם מגיעו בקע לגולגולת.

(3) פירוש הכותב לע"י. ראה בסוף.

נזר הקודש. ראה בסוף.

(5) תשא ל, יא. כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתַנּוּ אִישׁ פָּפֶר נִפְשׁוֹ לַיהוָה בַּפְּקֹד אֲתָם וְלֹא־יְהִי בָהֶם גִּגְיָף בַּפְּקֹד אֲתָם:

(6) זהר חלק ב רעו עמוד א. תא חזי בְּדַבְּרוֹת מִשְׁנֵה תוֹרָה כְּתִיב (דברים ט"ו:ט"ו) וְזָכַרְתָּ פִּי עֶבֶד הַיִּיט בְּמִצְוֹתֶיךָ וְנִפְדֶּה יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִשָּׂם, הֲכֵא אֱלֹהֶיךָ לֹן אֲרִי־תֵא רִצָּא עֵילְאָה. דְּהָא הָהוּא צְדִיקָא דְאַזְדָּבֵן חַיִּים לְעִבְדָּא בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַחִילוּ (ודחילו) לֵיה, לְקַבְּלֵיהָ אִיהוּ זְכוֹר אֵת יוֹם הַשַּׁבָּת. וּבְגִין כֹּד אָמַר לֹן קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בְּבַעוּ מְנַכּוֹן הוּוּ דְכִירִין הוּא צְדִיקָא דְאַזְדָּבֵן עַל יְדֵיכֹו וְהָהוּא לְעִבְדָּא בְּמִצְוֹתֶיךָ, וּבְהָהוּא חוֹבָה אֲתַגְזֹר עֲלֵיכֹו לְאַשְׁמַעְבְּדָּא בְּכֹו בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְלִכְפָּרָא הוּא חוֹבָה דְנִבְיָתָן לֵיה. נְטֵרוּ יוֹמָא דְשַׁבְּתָא וְיִשְׁתַּבְּיֵן לְכוֹן, דְּהָא יוֹמָא דְשַׁבְּתָא לְקַבְּלֵיהָ אִיהוּ,

זהר חדש פרשתינו. תא חזי, פְּמָה שְׁנִין יְתִיב הוּא צְדִיק, דְּלֵא תִזָּא לְאַבְיָה עֲשָׂרִין וְתִרִין שְׁנִין. הָא אִינוּן יְתִיב בְּמִצְוֹתֶיךָ, עֲשָׂרִים וְתִרִין שְׁנִין, לְכָל שָׁבֻט וְשָׁבֻט מְאַיְנוּן עֲשָׂר שְׁבַטִין דְנִבְיָנוּ לֵיה, לְפֻם חוּשְׁבָנָא הוּוּ מְאַתָן וְעֲשָׂרִין שְׁנִין לְכָלְהוּ, דַּל מִיְנֵיהוּ עֲשָׂר שְׁנִין, דְנִכְתִּיבוּ לֹן בְּדִינָא דְלַעֲיָלָא, בְּגִין עֲשָׂר שְׁבַטִין קְדִישִׁין דְמִיתוּ תַמְן בְּמִצְוֹתֶיךָ, אֲשַׁתְּאָרוּ מְאַתָן וְעֲשָׂר, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב רְדוּ שְׁמָה.

שבת י עמוד ב. ואמר רבא בר מְחִסָּא אָמַר רב תָּמָא בר גוֹרְיָא אָמַר רב: לְעוֹלָם אַל יִשְׁנֵה אָדָם בְּנוֹ בֵּין הַבְּנִים, שְׁבִשְׁבִיל מִשְׁקַל שְׁנֵי סְלָעִים מִילַת שְׁנָתָן יַעֲקֹב לְיוֹסֵף יוֹתֵר מִשְׁאָר בְּנָיו, נְתַקְנָאוּ בּוֹ אֲחִיו וְנִתְגַּלְגַּל הַדְּבָר וַיִּרְדּוּ אַבְוֹתֵינוּ לְמִצְרַיִם.

תוס' ד"ה ה"ג נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים - ואע"ג דבלאו הכי נגזר דכתיב (בראשית ט"ו:י"ג) ועבדום וענו אותם שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כ"כ אלא ע"י זה שהרי ארבע מאות שנה התחילו קודם שנולד יצחק ל' שנים:

(7) בא יג, טו. וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פְּרֻעָה לְשַׁלְחָנָהּ וַיְהִרְג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אֶזְרָא וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵר לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רִחֵם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם:

10 פסיקתה דר"כ פרשת שקלים. מחצית השקל, ר' יודה ור' נחמיה. ר' יודה אומ' לפי שחטאו בחצי היום לפיכך יתנו מחצית השקל. ור' נחמי' או' לפי שחטאו בשש שעות ביום לפיכך יתנו מחצית השקל, דעביד שיתא גרמיסין. ר' יהוש' בר נחמ' בש' רב' יוחנ' בן זכאי לפי שעברו ישר' על עשרת הדברות לפיכך יהא כל אחד ואחד נותן עשרה גירה. ר' ברכיה ור' לוי בש' ר' שמעו' בן לקי' לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף, לפיכך יהא כל אחד ואחד פודה בנו בכור בעשרי' כסף. ר' פנחס בש' ר' לוי או' לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרי' כסף ונפל לכל אחד ואחד מהן טבע, לפיכך יהא כל אחד ואחד נותן שקלו טבע.

11 תנחומא תשא י. מתצית השקל. על שחטאו ב'שש שעות בקצץ היום, יתנו מתצית השקל שהוא ששה גרמיסין. רבי יוחנן אמר: על שעברו על עשרת הדברות, לפיכך יתן כל אֶחָד וְאֶחָד עֶשְׂרֵה גֵרָה וְשֵׁהוּא מִתְצִית הַשֶּׁקֶל. רבי שמעון בן לקיש אמר: לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף ונפל כל אֶחָד וְאֶחָד מִטְּבַע, לפיכך יתן כל אֶחָד וְאֶחָד מִטְּבַע.

תנחומא באבער שם ז. ר' יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אומר לפי שחטאו בחצי היום יתנו מחצית השקל, ור' נחמיה אמר לפי שחטאו בשש שעות ביום יתנו מחצית השקל, שהוא עושה ששה גרמיסין. ר' יהודה בר נחמיה אמר בשם ר' יוחנן בן זכאי לפי שעברו ישראל על עשרת הדברות, יתנו עשרת גרה. ר' ברכיה בשם ריש לקיש אמר אתם מכרתם בכורה של רחל בעשרים כסף, לפיכך כל בכור שיהא לכם יהא פדיונו חמשת שקלים כסף, שנאמר ולקחת חמשת חמשת (במדבר ג מז).

הכותב ועץ יוסף לעין יעקב. ראה הערה 3.

שה"ג להערה 13. הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות. ואחריו פסחים שהוא תחלת המצות הנתונות על ידי משה והיא כמו כן מצוה שניה לשבת בפרשת מועדות. וסדר אחר כן שקלים כמו שנסדרו בתורה.

תויו"ט ריש מסכת שקלים. כתב הרמב"ם דשקלים סדר רבינו הקדוש אחר פסחים שכן נסדרו בתורה ע"כ. ונ"ל שר"ל שפרשת שקלים בכי תשא קודם לפרשת המועדות שבפרשת אמור וזה הטעם ג"כ ביומא שהקדים לסוכה כמ"ש שם בס"ד. אלא שהקדים שבת ועירובין מפני קדימתו במעלה וכו' ופסחים הואיל והיא סמוכה לשבת וגם מצוה ראשונה על ידי משה רבינו עליו

השלום כמ"ש שם בס"ד [*והיא בפרשת בא הקדומה לכי תשא] ואף על פי דכתיב שלש רגלים תחוג לי בפרשת משפטים קודם לכי תשא הלך רבינו הקדוש אחר פרשת מועדות דאסור. ששם ביאר הכתוב השביתה ממלאכה והקרבת הקרבנות. ובספר יוחסין. בשם רב שרירא גאון דבתר פסחים תנינן שקלים שהוא מלפניו וכאחד מעניניו:

הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים חלק ב עמוד תנט. . בכמה מקומות בש"ס מצינו, שמדגיש ומבאר את הקישור והשייכות ד(סיום) מסכת עם (התחלת) המסכת שלאחרי', ובלשון הגמרא: מכדי תנא סליק, מאי שנא דתני... - ועפי"ז צריך ביאור: מהי השייכות של משנה הנ"ל שבסוף מס' פסחים עם התחלת מס' שקלים שלאחרי'. והרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות כותב: וסדר אחר כן (אחרי פסחים) שקלים כמו שנסדרו בתורה. ומבאר בתויו"ט (ריש מס' שקלים) שכוונת הרמב"ם היא שפרשת שקלים בכי תשא קודם לפרשת המועדות שבפרשת אמור". והיינו, דכמו שבתורה פרשת שקלים היא לפני פרשת המועדות, כן גם בסדר המסכתות באה מס' שקלים לפני המסכתות של המועדים (יומא, סוכה וכו'). אלא שמ"מ הקדים פסחים לשקלים לפי שהיא סמוכה לשבת (בפרשת המועדות שבפ' אמור), וגם מצוה ראשונה ע"י מרע"ה והיא בפרשת בא הקדומה לכי תשא". ואינו מובן: הרי בסדרן של המסכתות דסדר מועד הלך רבינו הקדוש אחר פרשת מועדות" [שלכן סידר סוכה וביצה (- שבועות) אחר שקלים אע"פ דכתיב שלש רגלים תחוג לי בפרשת משפטים קודם לכי תשא" לפי שהלך אחר פרשת מועדות : (תויו"ט שם)], וא"כ הו"ל לסדר מס' שקלים לפני מס' פסחים (או – גם לפני מס' שבת), ולא להפסיק בה בין המסכתות דפרשת מועדות". עוד טעם כתב בתויו"ט שם (מספר יוחסין בשם רב שרירא גאון): דבתר פסחים תנינן שקלים שהיא מלפניו וכאחד מעניניו. וצריך ביאור : מכיון שהיא מלפניו" [באחד באדר משמיעין על השקלים" בכדי להביא הקרבנות מתחיל מניסין], הו"ל לשנות מס' שקלים לפני מס' פסחים, ולמה שנאה לאחרי' ?

.....ע"פ כל הנ"ל תובן גם השייכות דסיום מס' פסחים להתחלת מס' שקלים שלאחרי', וגם שייכותה להתחלת מס' פסחים, כי גם במשניות אלו מדובר ע"ד עיקר ו"טפל". התחלת מס' פסחים אור לארבעה עשר בודקין את החמץ כו' לא צותה תורה לבער החמץ . אלא

כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא בתוה"פ" (שו"ע אדה"ז סתמ"ו ס"ב) ולצורך הרגל (שם סתל"ב ס"ג). שמזה מובן עאכו"כ בנוגע לבדיקת חמץ שתכליתה היא הביעור (שו"ע אדה"ז סתמ"ו שם. ושם סתל"ב ס"ב) שהיא לא ענין לעצמה, כ"א טפלה" להעיקר" - בל יראה ובל ימצא" ורגל (ע"ד זבח" ופסח" שבסיום המסכת); ועד"ז הוא גם בנוגע למצות מחצית השקל (שבריש מס' שקלים) שהיא מצוה טפלה" להעיקר" - לקנות קרבנות ציבור ולהקריבן. - - ועוד בזה - הטפל" שבג' דברים הנ"ל (בדיקת חמץ, זבח, ומחצית השקל), בא ע"פ סדר מן הקל אל הכבד: בדיקת חמץ היא מדרבנן (פסחים ד, ב. שו"ע אדה"ז ר"ס תלב), וטפלה למצות ב"י וב"י" ורגל שמדאורייתא; למעלה מזה אכילת הזבח שהיא (לח"מ חגיגה פ"ב ה"י) מדאורייתא וטפלה לפסח, אבל אינה קבוע בכל שנה, שהרי בא עם הפסח רק בחול בטהרה ובמועט"; למעלה מזה מצות מחצית השקל שהיא מדאורייתא ובכל שנה ואינה אלא בשביל הקרבנות. ועפ"ז יומתק גם השייכות של סיום הגמרא דמס' פסחים בדיני ברכת פדיון הבן ושהחיינו לברכת הפסח והזבח שבמשנה שם, שהוא [לא רק מצד זה שבשניהם מדובר בנוגע לב' ברכות, אלא גם] לפי שברכת שהחיינו היא טפילה (לברכת) פדיון הבן, שהרי העיקר הוא הפדיון (וברכתו) ושהחיינו" הוא רק מסובב מהפדיון. דוגמת הזבח והפסח.

שה"ג.** שם עמוד תעה. ועפ"ז יל"פ השייכות של הענין דפדיון הבן למסכת פסחים, כשם שמצותה (העיקרית) של פדיון הבן (וכל בכור אדם בבניך תפדה") נאמרה בתורה שבכתב בהמשך לטעמו וסיבתו של הציווי - ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים והציל את בני בכורי ישראל, ולכן מחוייב כל אב מבנ"י לפדות את בנו בכורו - עד"ז הוא הסדר והענין (בתושבע"פ) במס' פסחים, שעיקרו ותוכנו של הפסח הוא אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים (במכת בכורות) ואת (בכורות) בתינו הציל הרי הוא הוא הטעם למצות פדיון הבן, ולכן הרי היא המסובב והסיום של מס' פסחים. ובשייכות סיום זה למס' פסחים מרומז גם הטעם הנ"ל בהא שהאב מברך שהחיינו: כיון שהצלת בני בכורי ישראל" (סיבת הציווי) היתה ע"י שפסח הוי', ולאחרי זה הוציא הוי', הקב"ה בעצמו פדה בנו בכורו מארץ מצרים, מזה מובן שגם בהמסובב, במצות פדיון הבן, המצוה היא על האב לפדות בנו בכורו.

14) בא יג, ב. קדש-לי קל-בכור פטר קל-רחם בבגני ישאל באדם ובבהמה לי הוא:

16) קרבן העדה לירושלמי. טבע. הן שני דינרין חצי הסלע דבנימין לא היה עמהן:

17) פרשתינו לו, כט. נישב ראובן אל-הפור ונהגה אין- יוסף בכור ויקרע את-בגדיו:

רש"י ד"ה וישב ראובן. במכירתו לא הנה שם, שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו. ד"א עסוק הנה בשקן ובמעניתו על שבלבל יצועי אביו:

18) יפנ תואר לב"ר. בקע לגולגולת. כי המה מכרו אותו בעשרים כסף וזה עשרים דינרים וכל סלע הוא ד' דינרים נמצא שקבלו בעדו ה' סלעים על חמשה אנשים. ומגיע לכל אחד מחצית השקל. וכ"ה מפורש בירושלמי ובתנחומא תשא ואע"ג דראובן לא הי' אז עמהם. מ"מ הניחו חלקו. כי חשבו שלא יחלוק על מעשיהם:

פירוש מהרז"ו. מפריש ערך. לכאורה היינו מ"ש ואם מכן חודש וגו' והיה ערכך הזכר חמשת שקלים וצ"ע מ"ש כל אחד מפריש ערך בנו משמע שיש חיוב על כל אחד לעשות כן ואין זה שייך בערכין. אך בירושלמי הגירסא בשקלים פ"ב סה"ד אתם מכרתם בכורה של רחל בעשרים כסף לפיכך יהיה כל אחד פודה בנו בכור בעשרים כסף אתם מכרתם כו' ונפל לכל אחד טבע מחצית השקל שני כסף לפיכך יהיה כל אחד מגיע מחצית השקל ב' כסף והיינו לעשרת השבטים בצירוף ראובן לבד בנימין. וז"ל הפר"א פל"ח ומכרו אותו לישמעאלים בכ' כסף כ"א נטל ב' כספים לקנות מנעלים לרגליו וכו' מה עשו שתפו למקום וכו' עד שמע ראובן ושתק עכ"ל. ובאופן זה הוכרח גם לקבל המעות לחלקו:

19) פרקי דרבי אליעזר פרק לח. ומכרו אותו לישמעאלים בעשרים כסף. פל אַחַד וְאַחַד נָטַל שְׁנֵי כֶסֶפִים לְקִנּוּת מְנַעְלִים בְּרַגְלֵיהֶם, שְׁנַאָמַר: "עַל מִכְרָם בְּכֶסֶף צַדִּיק וְאַבְיּוֹן בְּעֵבוֹר נְעֻלִים". אָמְרוּ: "נְשִׂים חָרָם בְּיָנֵינוּ שְׂאֵין אַחַד מִמֶּנּוּ מְגִיד הַדָּבָר לְיַעֲקֹב אַבְיָנוּ". אָמְרוּ בְּיָנֵיהֶם: "רְאוּבֵן אֵין פָּאן, בְּנִימִין אֵין פָּאן, וְאֵין הַסָּרְס מְתַקֵּים אֶלָּא בְּעֵשְׂרָה, וְאַנְחֵנוּ תִשְׁעָה. אִם פֶּן, הִיאָדָּ נְעֻשָׂה?" שְׁתַּפּוּ הַמְּקוֹם עִמָּהֶם וְהָיוּ עֹשְׂרָה, וְהִתְחַרְמוּ בְּיָנֵיהֶם שְׂלָא יֵגִיד שׁוֹם אַחַד מִמֶּם סוּד זֶה לְיַעֲקֹב. יָרַד רְאוּבֵן בְּלִילָה לְהַעֲלוֹת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר וְלֹא מִצְאוֹ שָׁם. אָמַר לָהֶם רְאוּבֵן: "הִרְגַּתֶּם אֶת יוֹסֵף וְאַנִּי אֲנִי אֲנִי בָּא מִצֶּרֶת אַבְיָנוּ?" וַיִּגְדּוּ לוֹ אֲתָיו הַדָּבָר שֶׁעָשׂוּ וְאֶת הַסָּרְס

שְׁהִתְרִימוּ, וְשָׁמַק. וְגַם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שָׁמַק, וּמִפְנֵי הַחֶרֶם לֹא הֵגִיד הַדְּבָר לַיַּעֲקֹב. וְכִתִּיב בּו "מִגִּיד דְּבָרָיו לַיַּעֲקֹב", לְפִיכָּה לֹא יָדַע יַעֲקֹב אֵת הַדְּבָר שֶׁנַּעֲשֶׂה לְיוֹסֵף, לְכַן אָמַר: "טָרַף טָרַף יוֹסֵף".

תנחומא פרשתנו ב. עָבְרוּ עֲלֵיהֶם יִשְׁמַעְאֵלִים. אָמְרוּ, לְכוּ וְנִמְכְּרוּ לְיִשְׁמַעְאֵלִים, הֵן מוֹלִיכִין אוֹתוֹ לְקִצּוֹת הַמִּדְבָּר. עָמְדוּ מְכָרוּהוּ בְּעֵשָׂרִים כֶּסֶף, לְכָל אֶחָד מֵהֶם שְׁנֵי כֶּסֶף לְקִנּוֹת מְנַעֲלִים לְרַגְלֵיהֶם. וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁנַּעֲרַ יָפָה כְּמוֹתוֹ נִמְכָּר בְּעֵשָׂרִים כֶּסֶף. אֲלֵא כִּינּוֹן שֶׁהַשְּׁלֹף לְבוֹר, מִתּוֹךְ פֶּחַד נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים שָׁבוּ, נִשְׁתַּנָּה זֵיו פָּנָיו וּבִרְחַ מִמֶּנּוּ דָמוֹ וְנַעֲשׂוּ פָּנָיו יְרָקוֹת. לְפִיכָּה מְכָרוּהוּ בְּעֵשָׂרִים כֶּסֶף בְּעֵבוֹר נַעֲלִים. כִּינּוֹן שֶׁיִּרְדַּ רְאוּבֵן בְּלִילָה לְאוֹתוֹ הַבוֹר לְהַעֲלוֹתוֹ וְלֹא מִצָּאוּ, קָרַע אֵת בְּגָדָיו וּבָכָה. חָזַר לְאֶחָיו אָמַר לָהֶם: הִילָד אֵינְנוּ וְאֵינְנוּ אָנָּה אָנִי בָּא. הֵגִידוּ לוֹ אֵת הַמַּעֲשֶׂה וְאֵת הַחֶרֶם וְשָׁמַק. וְאֵף הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָף עַל פִּי שֶׁכְּתוּב בּוּ מִגִּיד דְּבָרָיו לַיַּעֲקֹב (תהלים קמז, יט), דְּבָר זֶה לֹא הֵגִיד, מִפְּנֵי הַחֶרֶם. לְפִיכָּה אָמַר יַעֲקֹב, טָרַף טָרַף יוֹסֵף. רַבִּי מְנָא אוֹמֵר, בְּמִכִּירַת יוֹסֵף לְקוֹ הַשְּׁבֻטִים וְלֹא הִתְפַּכֵּר לָהֶם עֲוֹנָם עַד שֶׁמָתוּ. וְעֲלֵיהֶם הַכְּתוּב אוֹמֵר, אִם יִכְפַּר הַעֲוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד תִּמָּתוּן (ישעיה כב, יד).

(20) רד"ל לפרד"א. כא"וא נטל ב' כספים. משמע שגם ראובן נטל חלקו וידע מהמכירה, וכ"מ ממ"ש להלן הגידו לו את הדבר שעשו החרם, ובפרט לגי' התנחומא כמ"ש"ל אות פ"ג בס"ד, אבל בזוהר [קפה:]: איתא לא ידע ראובן מזבינו דיוסף ולא אתגלי לי' עד זמנא דאתגלי יוסף לאחווה, וע"ל אות ס"ח שממ"ש ראובן אמרתי לכם אל תחטאו בילד ולא שמעתם משמע שחשב שנהרג (ולכן האחים שידעו המכירה לא אמרו רק אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו, הזכירו רק צרת נפשו), ומ"ש כאן כא"וא נטל ב' כספים, אולי יש לדחוק שנתנו לו ב' הכספים סתם לחלקו ולא הודיעוהו:

(21) מראה הפנים. לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף וכו'. ולשבט יוסף גופיה י"ל הטעם דשייך ג"כ בקנס זה לפי שהוא הגורם שע"י שנאמר ויבא יוסף את דבתם וגו' ולפיכך וישנאו אותו וגו' נתגלגל הדבר עד שמכרוהו ושבט ראובן ובנימין אף שלא היו בעצת המכירה מ"מ העולם נידון אחר רובו. וכן צ"ל לדעת ר' פנחס בשם ר' לוי שטעם השקלים הוא לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף וכו' וראובן בע"כ היה צריך ליטול ג"כ חלקו לפי שגזרו וכו' שלא יודע הדבר ונצטרף ג"כ שבט בנימין לקנס הזה כדלעיל. ולפי האי דרשא דר' לוי

דהשקלים באו לכפר על המכירה אין לנו טעם למה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים וכמו ששאל ר' חנינה לר"א בבכורות דף ה' מה נשתנו וכו' והשיב לו גזרת הכתוב הוא ועוד שסייעו ישראל ביציאתם ממצרים וכו' ולדרשא דר"ל דבשביל המכירה יהא כל א' וא' פודה את בנו בכורו בעשרים כסף יש לנו ג"כ טעם לומר מה נשתנו פטרי חמורים וכו' שזה ג"כ על שמכרוהו מצרימה עם הדומה לחמור כד"א אשר בשר חמורים בשרם לפיכך פטר חמור הוא שצריך פדיון וזהו הנ"מ בין הני דרשות ובחבורי פני המנורה על הדרוש הארכתי בזה ואין כאן מקומו:

(22) ידי משה לב"ר. אתם מכרתם בנה של רחל בעשרים כסף וכו'. וקשה והלא כל כסף הוא שקלים וא"כ הגיע לכל אחד יותר משני שקלים ונ"ל ליישב דאי' בר"ן טעם על שנתן יוסף לבנימין שלש מאות כסף ולכל השבטים לא נתן כלום לפי שקי"ל המוכר עבדו לבין הנכרים קונסין אותו עד עשרה בדמיו ודמי עבד היא שלשים שקלים ועשרה פעמים שלשים שקלים הוא שלש מאות שקלים א"כ החשבון מכוון שנתן לבנימין שלש מאות כסף וקנס לשבטים כסף זה ודו"ק והנה ידוע שראובן לא היה בשעת המכירה ויהודה לא הסכים עמהם על המכירה כדאיתא כל המברך את יהודה פ"א המגדף לפי שלא היה דעתו מסכמת למכירה ואף שאמר למכרו לא היה רק שנתירא שמא ימות בבור וא"כ נשתיררו ח' שבטים שלקחו עשרים שקלים צא וחשוב הגיע לכל אחד מן השבטים שני שקלים ומרצה מן הראוי לקנוס עשרה בדמיו הוא כ"ה שקל ואי' בבחיי שכל אחד מן ישראל מביא כ"ה שקל מן עשרים עד שבעים שנה וא"כ החשבון מכוון כ"ה שקל שהוא עשרה בדמיו ודו"ק:

(23) זהר חלק א קפד עמוד א. וְיִמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהָנִיחַ תַּעֲהָ בְּשׂוּדָה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לְאִמֵּר מַה תְּבַקֵּשׁ. מַה כְּתִיב לְעִילָא, וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֲלוֹא אֶחָיֶךָ רַעִים בְּשִׁכְּם לָכֵה וְאֶשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם. וְכִי יַעֲקֹב שָׁלְיָמָא דְהֵנָּה רַחִים לִיָּה לְיוֹסֵף מִכָּל בְּנוֹי, וְהֵנָּה יָדַע דְּכָל אַחֵוּי הָוּוּ סְנְאִין לִיָּה, אַמְאִי שְׂדַר לִיָּה לְגַבְיָהּ. אֲלֵא אִיָּהוּ לֹא חָשִׂיד עֲלֵיָּהּ, דְהֵנָּה יָדַע דְּכָלְהוּ הָוּוּ וּנְפְאִין, וְלֹא חָשִׂיד לֹוֹן. אֲלֵא גְרָיִם קוֹדֶשָׁא בְרִיךְ הוּא כָּל דָּא, בְּגִין לְקִיָּמָא גְזַרְהָ דְגָזַר בֵּין הַבְּתָרִים. אֲשִׁפְחָנָא בְּסַפְרֵי קְדָמָא, דְּבַעֲיִין אֲלֵינוּ בְּנֵי יַעֲקֹב לְשִׁלְטָאָה עֲלוּי עַד לֹא יַחֲוֹת לְמַצְרַיִם. דְּאִילוּ הוּא יַחֲוֹת לְמַצְרַיִם, וְאִינוּן לֹא שְׁלִטוּ בֵּיהּ בְּקְדָמִיתָא. יְכָלִי מַצְרָאִי לְשִׁלְטָאָה לְעֲלָמִין עֲלֵיָּהּ דְּיִשְׂרָאֵל, וְאִתְקִיָּמָא בֵּיהּ בְּיוֹסֵף דְּאִזְדַּבְּן לְעַבְדָּא וְאִינוּן שְׁלִטוּ עֲלוּי. וְאֵף עַל גַּב דְּיוֹסֵף הֵנָּה

מִלְכָּא לְבַתְרָא, וּמִצְרָאֵי הָווּ עֲבָדִין לֵיהּ, אֲשַׁמְכְחוּ יִשְׂרָאֵל דְּשִׁלְטוּ עַל פְּלֵהוּ.

סוּטָה יָא עֵמוּד א. "נִישְׁלַחְהוּ מֵעֵמְק חֲבֵרוֹן", אָמַר רַבִּי חֲנִינְיָא בְּרַ פִּפְא: בְּעֵצָה עֵמוּקָה שָׁל אוֹתוֹ צְדִיק שְׁקִיבּוֹר בְּחֲבֵרוֹן, דְּכְתִיב: "קִדְעַתְּ מַדְעָ כִּי גַר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ".

פִּרְשֵׁינֵינוּ לִז. יד. בְּיָאמַר לֹו לְהִנָּא רְאָה אֶת־שְׁלוֹם אֶחְיִיךָ וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֵּאן וְהַשְׁבִּנִי דְבָר נִישְׁלַחְהוּ מֵעֵמְק חֲבֵרוֹן וְנִבְאָ שְׁמָה:

רש"י ד"ה מעמק חברון. וְהִלָּא חֲבֵרוֹן בְּהָר, שְׁנַאָמַר וַיֵּעָלוּ בְּנֵי נִבְאָ עַד חֲבֵרוֹן (במדבר י"ג), אֵלָּא מֵעֵצָה עֵמְקָה שָׁל אוֹתוֹ צְדִיק הַקְּבוֹר בְּחֲבֵרוֹן, לְקַיֵּם מַה שְׁנַאָמַר לְאַבְרָהָם בֵּין הַבְּתָרִים כִּי גַר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ (בראשית ט"ו:י"ג):

שיחות קודש תשלט חלק א פרשת יושב סכ"ב. דער ביאור אין דעם וואס די גמרא זאגט "מעצה עסוקה של אותו צדיק הקבור בחברון", און אין זהר שטייט אז "גרים קב"ה כל דא בגין לקיימא גזרה דגזר בין הבתרים" י"ל ברא"פ: עס שטייט אין מדרש אז ווען מ'האט געשיקט די "כתנת הפסים" צו יעקב'ן, איז אע"פ אז ער האט טאקע געזאגט "חיי רעה אכלתהו", האט ער זיי אבער שוין דאן אנגעהויבן חושר זיין (רש"י ברענגט דאס טאקע ניט אראפ, אבער אזוי שטייט אין מדרש). און דא ווערט די שאלה: היתכן אז יעקב האט אפגעטאן אזא זאך, שיקן יוסף'ן אין א מקום של סכנה ווי גערעדט אמאל בארוכה וועגן דעם וואס עס ווערט געבראכט אין הל' שבת אז אויב איינער האט געשיקט א שליח, און דער שליח האט געהאט א מכשול בדרך, דארף ער תשובה טאן?! און אויף דערויף דארף מען אנקומען צו דעד "עצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון" - דאס איז אן ענין וואס האט אן אחיזה און א שייכות מיט טעם ודעת און הבנה והסברה, וואס דערפאר ווערט דאס אנגערופן בשם "עצה", אבער אין דערויף גופא איז דאס אן "עצה עמוקה"; דאס קומט אראפ און ווערט נתלבש אין נבראים, עכ"פ אין אזוינע נבראים וואס שטייען אין דעם מעמד ומצב פון "אותו צדיק הקבור בחברון".

שם סנ"ה. אין פש"ש'ם קען מען ניט פרעגן ווי האט אים יעקב געשיקט אין א מקום סכנה, פארוואס האט ער זיי ניט חושד געווען אכער גלאטיק איז דאס ניט, און מ'דארף אנקומען צו דעם ענין פון "עצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון". וואס דאס איז אלץ מצד נגלה

דתורה - ווי דער חלק הנגלה פון יעקב קוקט אויף דעם חלק הנגלה פון די שבטים און אויף דעם חלק הנגלה פון יוסף, וואס מצד דעם חלק הנגלה, זאגט מען אז יעקב האט זיי חושר געווען; ווען עס קומט אבער צו פנימיות התורה, רזי תורה - ווי די פנימיות פון יעקב קוקט אויף דער פנימיות פון די שבטים און די פנימיות פון יוסף - איז דארטן ניטא קיין ארט אויף קיינע חשדים, דארטן איז כולו טהור און כולו קדוש, ווי ער זאגט אין זהר אז "לא חשיד עלייהו דהוה ידע דכולהו זכאין, ולא חשיד לון", און ווי ער איז מבאר אין די העדות אז "כששלח את יוסף אליהם, לא חשדם שיעשו ליוסף איזה דבר אם ששונאים אותו", וואס אויף דערויף זאגט ער "לא תשיד עלייהו", וואס דאס איז דער "חשד רק בבחי' מקיף", און "אח"כ נקט ולא חשיד לון, הוא כשיוסף לא שב אליו, ואחיו באו והביאו אח כותנתו מוטבלת בדם.. לא חשדם שהם הרגוהו או מכדוהו", עם איז, מערניט וואס "גרים קב"ה כל דא בגין לקיימא גזרה דגזר בין הבתרים", עס איז אן ענין של גזירה, וואס איז למעלה פון אן ענין של "עצה", און אפי' "עצה עמוקה", עס איז לגמרי העכער פון נבראים, אפי' העכער פון אברהם אבינו ווי ער שטייט בתכלית השלימות שלו למעלה מעלה, וואס מצד דער גזירה דלמעלה, איז ארויסגעקומען דער ענין אז בינתיים זאל בא יעקב'ן זיין אן ענין של צער, ביז ווי עס שטייט אין זהר אן אז מצד דערויף וואס יעקב איז ניס געווען בשמחה, איז בא אים די גאנצע צייט ניס געווען דער "ותחי רוח יעקב אביהם", אז דאס האט צוגענומען פון אים די השראת השכינה. און דא זעט מען אויף וויפל איז יעדער ענין מדויק: אין נגלה דתורה (וואס איז פארבונדן מיט גליא פון בני") קומט דאס אראפ און עס ווערט נתלבש אין אן "עצה" (אן "עצה עמוקה" עכ"פ) - כמדובר כמ"פ אז אפי' ענינים של חוקים האבן אויך א טעם; דער סעס איז טאקע ניט בגלוי, אבער אין "מעמקים" ("עצה עמוקה") איז דאס אויך פארבונדן מיט א טעם, נאר דאס איז שייך מערניט ווי צו יחידי סגולה, אזוי ווי אברהם אבינו וכיו"ב ("עצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון"). ווען מ'קומט אבער צו נסתר דתורה, וזין דאורייתא (דער ספר הזהר) וואס דארטן איז ניטא קיין מקום אויף קיין חשד - איז דאס אן ענין פון "חוקה חקקתי גזירה גזרתי", "גזרה דגזר בין הבתרים".

אור החמה. ראה בסוף.

מקדש מלך. ביוסף דאזדבן לעבדא פיל לכך מכרוהו אחיו כדי שיתקיים בו לעבד נמכר יוסף והוא עבד של אחיו וכדמסיק שאחר שיהיו מצרים עבדים ליוסף נמצאו ישראל שולטים על הכל דכל מה שקנה עבד קנה רבו: וישראל כולהו בגלותא נפלו גרסינן: בכלוא תועה דאבטח וכו' שהיה סובר שלא יזיקוהו ע"כ תועה בדרך שלא ידע היכן הן כמ"ש ותבע להו ולא אשכח: ד"א מי יתנך כאח לי דא יוסף לגבה דשכינת' ההוא רוחא דשדי בגווה ששורשו מהדכורא שהוא יוסף והוא שם ב"ן ותמיד הוא במ' ובימי הגלות שנפסק הזווג היא מזדווג עמה ולכך אומרת לזעיר מי יתנך כאח לי דא יוסף דאתאחד עמה ואתדבק בהדה והוא ההוא רוחא ששורשו מיסוד שהוא יוסף:

26 גיטין מג עמוד ב. מתני' המוכר עבדו לגוים או לחוצה לארץ – יצא בן חורין. גמ' תנו רבנן: המוכר עבדו לגוים – יצא לחירות, וצריך גט שחרור מרבו ראשון.

27 יתרו יח, ט. ויתן יתרו על פליטתו אשר עשה יתרו לישראל אשר הציילו מיד מצרים:

רש"י ד"ה על כל הטובה. טובת המן והבאר והתורה, ועל פלן אשר הצילו מיד מצרים; עד עקשו לא הנה עבד יכול לברוח ממצרים, שהיתה הארץ מסגרת, ואלו יצאו ששים רבוא (מכילתא):

28 ויגש מה, ה-ז. ועתה אל-תעצבו ואל-יחר בעיניכם כיימכתם אתי הנה כי למחלה שלחתי אליהם לפניכם: כיינה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין-חריש וקציר: וישלחתי אליהם לפניכם לשום לכם שארית בארץ וליהתינות לכם לפליטה גדלה:

29 וירא כא, כב-כד. ויהי בעת ההוא ויאמר אבימלך ופיכל שר-צבאו אל-אברהם לאמר אליהם עמך בכל אשר-אתה עשה: ועתה השבעה לי באלהים הנה אם-תשקר לי ולגיני ולנכדי פחסד אשר-עשיתי עמך תעשה עמדי ועם-הארץ אשר-גרתה בה: ויאמר אברהם אנכי אשבע:

ויצא כה, כ-כב. ויגר יעקב גדר לאמר אם-יהנה אליהם עמדי ושמרני בדרך הנה אשר אנכי הולך ונמורלי לקחם לאכל ויגדו ללבש: ושכתי בשלום אל-בית אבי והנה יהנה לי לאלהים: והאבן הזאת אשר-שמת מצבה יהנה בית אליהם וכל אשר תמורלי עשר אעשרנו לך:

אנציקלופדי' תלמודית ערך בל יחל בסוף. הנכרים אינם עוברים בבל יחל, שנאמר: וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל, בני ישראל עוברים בלא יחל ואין הנכרים עוברים בלא יחל⁵⁰. ויש סוברים שמחלוקת אמוראים בדבר: ר' יונה אמר שלנכרים אין מועיל היתר חכם ור' יוסי אמר שהנכרים אינם צריכים היתר חכם, נמצא שלר' יונה הנכרים הם בבל יחל ולר' יוסי אינם בבל יחל⁵². יש מהאחרונים שמצדד לומר שבשבועה לדברי הכל הנכרים ישנם בבל יחל, שכן מצינו באברהם ויצחק שהשביעו את אבימלך ואברהם השביע את אליעזר ויעקב השביע את עשו⁵³.

⁵⁰ ספרי זוטא שם; ירוש' נזיר פ"ט ה"א, לפי קה"ע שם שר' יונה ור' יוסי שניהם סוברים שאם עבר אינו עובר בבל יחל; תוס' נזיר סא ב ד"ה הניחא.

⁵² פ"מ שם ומל"מ מלכים פ"י ה"ז, ועי' קה"ע שם שמפרש בע"א.

⁵³ מל"מ מלכים שם.

ירושלמי נזיר פרק ט הלכה א. תמן תנינן. הנכרי רבי מאיר אומר. נערה אכל לא מעריף. רבי יהודה אומר. מעריף אכל לא נערה. ונה ונה מודין שהן נודרין ונידרין. רבי ירמיה בעי. מאן דאמר תמן מעריף. והקא מזיר. מאן דאמר נערה. הקא נזיר. מזיר הך איפשהו. ישראל מזיר את הגוי. ושמע הוא ליה. אלא בשאמר ישראל. הריני נזיר. ושמע הגוי ואמר. מה שאמר זה עלי. אינו אלא כפוצע חוב. נזיר הך איפשהו. גוי מזיר את ישראל. ישראל לישראל אינו מזיר גוי מזיר את ישראל. אלא בשאמר הגוי. הריני נזיר. ושמע ישראל ואמר. מה שאמר זה עלי. מה מעטת בו. ישראל בכל יחל ואין הגוי בכל יחל. אמר רבי יונה. ישראל יש להן היתר חכם. גוים אין להן היתר חכם. אמר רבי יוסי. ישראל צריכין היתר חכם והגוים אין צריכין היתר חכם. ואתינא דרבי יונה כדרבי אבהו. חדא גויה אמת לגבי רבי אבהו. אמר לאבימי בר טובי. פוק ופתח לה בנולד. ודרבי יונה כרבי אקא. דאמר. הוא לבן הוא פושן רשעתיים. ולמה נקרא שמו פושן רשעתיים. שעשה שמי רשעיות. אחת שחילל את השבועה ואחת ששיעבד בישראל שמונה שנה.

משנה למלך הלכות מלכים פרק י הלכה ז. שוב ראיתי בירושלמי פרק בתרא דנזיר הלכה א' ישראל בבל יחל ואין העכו"ם בבל יחל אמר ר' יונה ישראל יש להם היתר חכם עכו"ם אין להם היתר חכם אר"י ישראל צריכים

היתר חכם והעכו"ם אין צריכים היתר חכם ואתיא דר' יוסי כר' אבהו חזא עכו"ם אתיא לגביה דר' אבהו אמר לאבדימי בר טובי פוק ופתח לה בגולד ודר' יונה כר' אחא דאמר הוא לבן הוא כושן רשעים ולמה נקרא שמו כושן רשעים שעשה שתי רשעיות אחת שחלל את השבועה ואחת ששעבד בישראל שמונה שנים. הרי מבואר דלר' יונה ור' אחא העכו"ם מוזהרים לקיים שבועתם ואין להם היתר חכם וא"כ אם בדבר רשות חייבים לקיים דבריהם כל שכן בנדרי גבוה. וסבור הייתי לומר דאף ר' יונה ור' אחא לא אמרו אלא בשבועה שמוזהרים העכו"ם לקיים שבועתם ואפשר דבכלל ברכת השם הוא שלא להשבע בשמו לשוא או לשקר דומיא דכושן רשעים שעבר על שבועתו אבל בנדרים אפשר דלכ"ע ליכא חיובא לקיים מה שנדר ויש פנים לזה דבשבועה מיהא חייבים העכו"ם לקיים שבועתם ממה שראינו לאבותינו הקדושים אברהם ויצחק שהשביעו לאבימלך מלך פלשתים ובאברהם כתיב כי שם נשבעו שניהם וביצחק כתיב וישבעו איש לאחיו וחלילה להאמין שבסיבתם ישבע אבימלך בע"ז דאיכא איסורא משום ושם אלהים אחרים לא תזכירו ואם איתא דב"נ אינם מוזהרים לקיים שבועתם מה תועלת יש להם בשבועת אבימלך וממה שהשביע יוסף את אחיו לא קשה ולא מידי דפשיטא שהשבים היו מקיימים כל התורה כולה עד שלא ניתנה וכ"ש שבועה שהיא מצוה מושכלת שלא להשבע בשמו לשקר דפשיטא שהיו מקיימים שבועתם אך משבועת אבימלך יש קצת הוכחה שהעכו"ם מוזהרים לקיים שבועתם וכן יש להוכיח קצת ממה שהשביע אברהם לאליעזר ואם בן נח אינו מוזהר לקיים שבועתו מה תועלת היה לו לאברהם בשבועת אליעזר ואולי נאמר דידע אברהם באליעזר דגם הוא היה מקיים התורה עד שלא ניתנה אך ממה שהשביע יעקב את עשו יש להוכיח שב"נ מוזהרים לקיים שבועתם דליכא למימר שהיה סבור יעקב שעשו מקיים התורה עד שלא ניתנה דדיינו שיקיים עשו שבע מצות בני נח. באופן דמכל זה היה נראה דבשבועה מיהא מוזהרים לקיים שבועתם אלא שיש לדקדק למ"ד ישראל בכל יחל ואין העכו"ם בכל יחל ולר' יוסי דאמר ישראל צריכים היתר חכם ואין העכו"ם צריכים היתר במאי מיירי אי בשבועה א"כ קשיא להו מאברהם ויצחק שהשביעו לאבימלך וממה שהשביע יעקב לעשו ואם נאמר דמיירו בנדרים קשה דבאיזה נדר מיירו אי בנדרי רשות פשיטא שאין בדבריהם ממש דמהיכא תיתי שהעכו"ם יתפיס דבר המותר ויעשנו כקרבן דזהו עיקר הנדר דחידוש הוא

שחזשה תורה בישראל שדבר היתר יתפיסנו בדבר האסור ויאסר ואי בנדרי גבוה גם זה לא יתכן שהרי הביאו ראיה לר' יוסי מאותה עכו"ם דאתת לגבי ר' אבהו ופתח לה בגולד ובזמן ר' אבהו לא היו נדרי גבוה ואי שנדרה לה' להקריב בבמה שלהם מאי ראיה מר' אבהו אימא דדוקא היכא שנדרה להקריב בבמה שלהם ליכא חיוב לקיים הנדר אבל היכא דנדר להקריב בבית המקדש חייב לקיים הנדר. ואולי דס"ל דאם איתא דבנודר להקריב בבמה"ק חייב לקיים נדרו הכי נמי בנודר להקריב בבמה שלהם אי נמי דלעולם דמיירו בנדרי רשות ואיצטריך קרא דישראל למעוטי עכו"ם דסד"א הואיל ואיתרבו עכו"ם מאיש איש לנדרי גבוה הכי נמי לנדרי רשות קמ"ל דלא ועיין בריש פ' בתרא דנזיר דאיצטריך קרא למעט עכו"ם מנזירות וכתבו התוס' שם דאיצטריך קרא משום דאיתרבו עכו"ם מאיש איש לנדרי והוה אמינא דנזיר נמי נדר הוא יע"ש: **הכלל** העולה דאפשר דר' יוסי לא מיירי אלא בנדרים אבל בשבועות אפשר דמודה דגם העכו"ם מוזהרים לקיים שבועתם וכל זה הוא דוחק בעיני דמלבד דלא יחל קאי אהשבע שבועה דסמיך ליה וא"כ כי ממעטינן מישראל עכו"ם דאינם בכל יחל משבועה גם כן אימעוטי דאינם בכל יחל דמאן פליגי, זאת ועוד דאם הדברים כאשר אמרנו דר' יוסי מיירי בנדרים ור' יונה מיירי בשבועה נמצא דלא פליגי ופשט דברי הירושלמי דקאמר ואתא דר' יוסי כר' אבהו ודר' יונה כר' אחא מוכח דפליגי: **וראיתי** למהר"ש יפה בבראשית רבה פרשה ל"ד סימן ז' ד"ה על הכשפים שהקשה וז"ל א"ת כיון דדרשינן סמוכים להרבות מצות בני נח נימא נמי אף על שבועת שוא דכתיב בתר לא תעשה לך פסל וגו' לא תשא וגו' ואימא כל שישנו בע"ז ישנו בלא תשא כו' יע"ש, הרי דפשיטא ליה לרב דהעכו"ם אינם מוזהרים על שבועת שוא וא"כ קשה ממה שהשביעו אברהם ויצחק לאבימלך ומיעקב לעשו ולחלק בין שבועת שוא לשבועת שקר ולומר דבשבועת שוא אינם מוזהרים אבל בשבועת שקר הם מוזהרים הוא דוחק גדול בעיני. סוף דבר אני נבוך בכל זה והדבר אצלי צריך תלמוד וצריך אני להתלמד ממקום אחר. (א"ה ועיין בדרשות הרב המחבר דרך האתרים דף י' ע"ד). עוד אני תמיה בדברי התוס' הללו שתירצו דמאי דלא חשיב מחוסר אבר בהדי שבע מצות משום דהוי קום עשה דהתינה בנדר שייך בה קום עשה אבל בנדבה דאמר על מחוסר אבר הרי זו לעולה מאי קום עשה שייך בה דאם אנו אומרים לו שלא יקריבנה לה' הא לא נשאר לו עוד שום חיוב. עוד אני

מדרש תהלים. אמר ר' תנחומא בשם ר' אבין מה יוסף גמלו אותו אחיו רעות והוא גמלם טובה אף אנו גמלנו אותך רעות כביכול שעברנו על מצוותיך. אתה גמול לנו טובות. הוי נוהג כצאן יוסף:

זהר חלק א רא עמוד א. פתח ואמר, (משלי כ"ב:ב) אל תאמר אשלקמה רע וגו'. תא חזי, קודשא בריהו הוא עביד ליה לבר נש, לאתמקפא בה באורייתא, ולמיהו בארח קשוט, ולקטר מינא, ולא יהו לקטר שמאלא. ובגין דבעי להו (דישראל) למיהו לקטר מינא, אית לון לאסגאה רחמינו דא עם דא, ולא יהא דכבו דא עם דא. בגין דלא לאפקשא מינא, דאיהו אתר דישראל מתדבקן ביה. ותא חזי, בגין כה איהו יצר טוב ויצר רע, וישראל בעיני לאתמקפא ליצר טוב על יצר רע, באינון עובדין דכשרון, ואי סטי בר נש לשמאלא, פדין אתמקפא יצר רע על יצר טוב. ומאן דהנה פגים, אשלים ליה בתטאוי, דהא לא אשלים דא מגוולא, אלא בתטאין דבני נשא. ובגין כה בעי בר נש לאונדקרא, דלא ישלים ההוא יצר רע בתטאוי, ויסתמר תדיר. דהא יצר טוב בעי לאשלקמא ליה בשלימות תדיר, ולא יצר הרע. ובגין כה, אל תאמר אשלקמה רע קנה אל יי ויושע לה. דבר אחר אל תאמר אשלקמה רע, כדכתיב, (תהילים ל"ח:כ"א) ומשלימי רעה תחת טובה, למאן דשלים ליה טובה, דלא ישלים ליה רע. בגין (דחילו דקודשא בריך הוא. כמה דאת אמר, זאת עשו וחיו. ואוף איהו הוי תדיר עביד) דכתיב, (משלי י"ז:ג) משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו. אפילו למאן דאשלימו ליה בישין, לא אית ליה לאשלקמא בישא, חלף ההוא בישא דשלימו ליה. אלא, קנה ליי ויושע לה. והאי קרא אוקמוה, ביוסף ופארה, דלא בעא לאשלקמא בישא לאחוי, בשעתא דנפלו בידוי. קנה ליי ויושע לה, בגין דהוא הנה דחיל לקודשא בריהו הוא. דכתיב, זאת עשו וחיו וגו'. (ואוף) נאיהו תדיר הנה מספח לקודשא בריהו הוא. (ס"א כמה דאת אמר, קנה ליי ויושע לה).

ספר החסידים סי"א. אין חסיד אלא מי שעובר על מדותיו כשבאין ב"א בפניו אשר חטאו ועשו לו שלא כהוגן ועתה מתחרטים ומבקשים מחילתו ממנו. ומה שיש בידם לתקן מן המעוות אשר עשו הם מתקנים ומתחרטים ומבקשים מחילתו ואומרים לקבל דין עליהן ככל אשר יגזר עליהם וכשרואה זה אשר בידו לעשות להם רעה ולהשיב להם גמולם ומוחל להם בלב שלם ואינו עושה עמהם רעה מפני זה נקרא חסיד שנאמר (ירמיה ג יב) שובה משוכת ישראל ולא אפיל פני בכם

כי חסיד אני. וכן בני יעקב כשחטאו ליוסף מחל להם ולא שילם להם גמולם וזה שורש החסידות שצריך לעשות לפנים משורת הדין בכל דבר שנאמר (תהלים קמה יז) וחסיד בכל מעשיו:

(45) אבות פרק א משנה ו. יהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי קבלו מהם. יהושע בן פרחיה אומר, עשה לה רב, וקנה לה חבר, ונהוי דן את כל האדם לכף זכות:

שם פרק ד משנה י. רבי מאיר אומר, הוי ממעט בעסק, ועסק בתורה. ונהוי שפל רוח בפני כל אדם. ואם בטלת מן התורה, יש לה בטלים הרבה כנגדה. ואם עמלת בתורה, יש לו שכר הרבה לתן לה:

תניא פרק ל. עוד זאת ישים אל לבו, לקיים מאמר רבותינו זכרונם לברכה: "נהוי שפל רוח בפני כל האדם". ונהוי – באמת לאמיתו, "בפני כל האדם" – ממש, אפילו בפני קל שבקלים. ונהינו, על פי מאמר רבותינו זכרונם לברכה: "אל תדין את חברך – עד שתגיע למקומו".

(46) אגה"ק סכ"ה. והוא, בהקדים מאמר רבותינו זכרונם לברכה: "כל הנועם כאילו עובד עפויים וכו'", והטעם מובן ליודעי בינה, לפי שבעת פעסו נסתלקה ממנו האמונה, פי אילו הנה מאמין שמאת ה' הנה זאת לו – לא הנה בכעס פלל. ואף שבן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממנו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים על רוע בחירתו, אף על פי כן, על הניזק פבר נגזר מן השמים, והרבה שלוחים למקום. ולא עוד, אלא אפילו בשעה זו ממש שמכהו או מקללו – מתלבש בו פח ה' ורוח פיו יתברך המטיהו ומקיימו, וכמו שכתוב: "פי ה' אמר לו קלל", והיכן אמר לשמעיה? אלא שמחשבה זו שנפלה לשמעיה בלבד ומוחו – ירדה מאת ה', ו"רוח פיו המטיהו כל צבאם" הנה רוחו של שמעיה בשעה שדיבר דברים אלו לדוד, פי אילו נסתלק רוח פיו יתברך רגע אחד מרוחו של שמעיה – לא יכול לדבר מאומה.

(47) ברכות ס עמוד ב. אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר, וכו' תנא משמיה דרבי עקיבא: לעולם יהא אדם רגיל לומר: "כל דעביד רחמנא לטב עביד". פי הא דרבי עקיבא דהנה קאזיל באורחא. מטא להאי מתא, בעא אושפיזא לא יהבי ליה. אמר: "כל דעביד רחמנא לטב". אזל וכת בדברא, ונהה בהדיה תרגולא ונתמרא ושרגא. אתא זיקא כבייה לשרגא. אתא שוורא

אכליה לתרנגולא. אתא ארנה אכליה לתמרא. אמר: "כל דעביד רחמנא — לטב". ביה בלילא אתא גייסא, שבייה למתא. אמר להו: לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הפל לטובה.

(48) לקוטי שיחות חלק ה עמוד 247 הערה 48. ראה בסוף.

(49) יומא ט עמוד ב. אכל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים, מפני מה תרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים.

(50) רמב"ם הדכות תשובה פרק ז הלכה ה. כל הנביאים פלן צווי על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנתאמר (דברים ל א) "והנה כי יבאו עליך כל הדברים" וגו' (דברים ל ב) "ושבת עד ה' אלהיך" (דברים ל ג) "ושב ה' אלהיך" וגו':

הכותב

להם לאכול שיורי העומר ושתי הלחם ולחם הפנים. כך היו דורשים הכהנים וכתמים אומרים כי אמרו וכל מנחת כהן נאמר במנחת היחיד והוא אמרם מנחת יחיד קריבה כליל ואין מנחת צבור קרבה כליל ולפיכך אם רצו לתת שקליהם מותר כמו שהעיד עליו בן זוכרי עכ"ל הרמב"ם. וז"ל הרא"ש את מי ממשכנין לויס ולא כבן זוכרי לדלידיה אפי' לויס פטורים כדמפרש זירוש' טעמיה דבן זוכרי דכתיב (שמות ל) כל העובר על הפקודים שנמנו מנן כ' ושצט לוי לא נמנה: ואין ממשכנין הכהנים. אע"פ שחייבין לשקול: מפני דרכי שלום. לפי שעבודת הקרבנות עליהם חולקים להם כבוד וסומכין עליהם שלא יעבדו שקליהם ומפרש בפרק הקומץ שרריך למסרם לצבור שלא יהא קרבן צבור קרב משל יחיד. והא דקאמר אינו חוטא

ירושלמי שקלים פרק א

עין יוסף תקפא

מפני דרכי שלום. בגמרא מפרש מפני דרך הכבוד לפי שעבודת קרבנות עליהן חולקים להם כבוד: אינו חוטא. אע"פ שאינו חייב לשקול וסד"א אם שוקל מנחת קרבן צבור קרב משל יחיד. קמ"ל דאינו חוטא לפי שהוא מוסר שקלו לציבור לגמרי ולא חיישינן שלא יגמור למוסרו יפה: כל כהן שאינו שוקל חוטא. לפי שהן ג"כ מחויבים לשקול: לעצמן. להנאתן ולא דרשא היא דדוקא במנחת כהן לצדו אמר קרא כליל תהיה. ולא צאומה שיש לו שותפות עם הצבור: שלצדו. משלנו ג"כ היא צאה היאך נאכלין דמותר העומר ושתי לחם ולחם הפנים נאכלין כמפורש בקרא. והא כתיב במנחת כהן כליל תהיה לנוצת ולא תאכל לכהנים השירים: ה במזין מטבע של אש. משום דס"ל לר"מ דהמציא מחצית השקל עלמנו ג"כ

יד יוסף א ערפין ד ע"א: ב בתנחומא תשא ס"ט ועי' תוס' מנחות כ"ט ע"א ד"ה שלשה:

ציונים כמין מטבע של אש הוציא הקב"ה מתחת כסא הכבוד וכו'. אלשיך עה"ת שמות ל.ג.

ליקוטים כשנודע להם אחר כך כי לקחו את כספם בכחש ובתרמית התאכזבו, וכשבאו לקבל מהם תרומות למשכן שוב לא היה להם אימון, ולכן רק כל נדיב לב הביאו. (אמרי דעת למהר"ם שפירא מלובלין):

כמין מטבע של אש הוציא הקדוש ברוך הוא מתחת כסא כבודו. איכא למידק מה צורך להוציא המטבע מחמת כסא הכבוד. ויתכן לומר דרצה לרמוז למשה מעלת התשובה שאף על פי שחטאו ישראל לפניו בעבודה זרה עכ"ז בנותנם כפרה לנפשותם במחצית השקל זה יחזור נשמותיהם תחת כסא כבודו בצבור החיים ממקום שמשם חוצבו וכאילו מעולם לא חטאו דומין. עוד רצה לרמוז למשה כשם שכסא הכבוד קדם לבריאת העולם כמאמר רז"ל (פסחים נד.) כך נשמותיהם של צדיקים כאמרם ז"ל שעמהם נתייעץ הקב"ה לברוא העולם. וכיון שכן בזכות הצדיקים שבהם נשמותיהם גנוזות תחת כסא כבודו היו מקדם ומאו ראוי לכפר עליהם בנותנם מחצית השקל. גם יתכן לומר דהוציא המטבע לכפרה מתחת כסא כבודו לרמוז למשה שאע"פ שיקטרגו מלאכי השרת שלא תהיה תשובתם מקובלת, יש לו חתירה תחת כסא כבודו לקבלם (אגדת אליהו):

דסד"א דליחוש שמא לא ימסרנו יפה יפה: כל כהן שאינו שוקל חוטא. מפרש זירושלמי כל העובר צים. אע"ג דכתיב בפרשת אלה פקודי (שמות לח) וכסף פקודי העדה וגו' וכתיב לשם מאות אלף ושלשת אלפים תק"ן והוא סך ישראל צלא לויס לתרומת אדניס דג' תרומות היו שם כדפרש"י בפרשת כי תשא וצאומה של אדניס לא היה שצט לוי וצאומה של קרבנות צבור היו והשתא ניחא הא דכתיב כל העובר על הפקודים דמשום תרומת אדניס כתיב כל הפקודים אצל לגבי תרומת הקרבנות דריש כל העובר צים סוף. ומיהו צלאו הכי יש לפרש כל העובר על הפקודים שנמנו צין לצדס צין עם ישראל שהכהנים דורשין לעצמן. להנאתם ולא דרשה היא דדוקא במנחת כהן לצדו איירי קרא ולא לצאומת שיש לו שותפות עם הצבור ע"כ: הנה כתבתי כאן משנה זו וצפירושי רבותיו אשר מפייהם אנו חיים ללקוט ממנו פרת שושן ותועלת גדול מענין כוונתינו והוא להזהיר שלא יהא כל אחד דורש לעצמו ומפרש שום מנוה להנאתו ולטובתו רק שישים מגמתו לקיום מצותו יתצרך ולא הצת האמת לא להצת המועיל. ועיקר אזהרה זו צמקום הזה להזהיר אל הכהנים הנגשים אל ה' וכפי יסוד משנה זאת נלמוד ממנה ענין כולל והוא שכהנים ולויס וגם דומים להם צהיות תורתם קבע חייבים כולם לתת שקלים וצדקה וכיוצא בזה כיון שהם לכופר נפש כמו שאמר בפרשת שקלים (שמות ל) לכפר על נפשותיהם ואע"פ שפטורים מהפרעון צדצרים גופיים כמו מסים וארנוניות הנה צענין פרעון דבר נפשי הם שויס לכל אדם לזה שנינו את מי ממשכנין לויס וכו'. ואע"פ שפצט הפסוק יורה שהס פטורים צאמרו כל העובר על הפקודים קצלו חז"ל פירוש אחר מורה שהס חייבים ואין צ"ל לויס אלא גם הכהנים שהיה להם מקום לפטור את עצמן מהטעם הנזכר צמשנה קצלו חז"ל שאין ממש צפירוש ההוא. והנני צא להזכיר לתלמיד אל יטעה צהצנת לשון הרמב"ם צמשנה צסוף הפי' ולפיכך אם רצו לתת שקליהם מותר כמו שהעיד עליו בן זוכרי ולשון מותר יורה צדוקא מותר לתת אם ירצה שאינו עובר על כליל תהיה לא תאכל אצל אם לא רצה ליתן אין עליו שום חיוב דכל העובר על הפקודים דוקא כתיב וכל שצט לוי אינו צכלל העובר על הפקודים מנן עשרים ואס זאת כונת הר"ס דצרוי אלה סותרים למה שכתב לפסק דין צהלכות שקלים כסתם משנתנו את מי ממשכניס לויס וכו'. וכהניס מפני דרכי שלום אין ממשכנין ולעולם חייצין הם כסתם משנה וכצצרי ר' יוחנן בן זכאי צר פלוגתיה דבן זוכרי. ואין לומר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי שהרי אמרו זירושלמי דודאי פליגי וכ"כ הרא"ש צפי' את מי ממשכנין לויס דלא כבן זוכרי וגם לשון המשנה מחייצת כן צאמרה אמר ליה ריב"ז לא כי אלא וכו' וכל זה מנגד לצצרי הר"ס צסוף דצרוי שכפי הנראה הם לפסק הלכה והמיקון צזה מצואר למציניים ואין צורך אללי להאריך ולכתבו. ועכ"ז צאתי להעיר ולהזכיר לתלמיד יסית אל לצו לתקן דצרי הר"ס צלי שום סתירה כי זאת היתה לי כוונה שנית צספר זה כמו שכתבתי צפתיחתי וז"ל הירושלמי צפי' משנה זו א"ר צרכיה טעמיה דרבן יוחנן זה יתנו י"צ צצטיס כתיב כל העובר על הפקודים ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר כל דעבר על ימא יתן וח"א כל דעבר על פקודייה יתן. מ"ד כל דעבר על ימא יתן מסייע ליה לריב"ז מ"ד כל דעבר על פקודייה יתן מסייע ליה לצר צוכרי ע"כ:

ה בורות התנאים האלה להמיר צ' ספיקות נגלים מצוארים צפסוק זה. האחד כי מה צורך להזהיר מחצית והלא היה

יד יוסף

א נתחומא סי' כי
תשא: ב ז"ר פ"ד
זמ"ר פ"ד:

ציונים

**מחצית השקל מפני
שע"ז שקולה כנגד י'
הדברות לכן הביאו י'
גרה. אלשיך עה"ת
שמות ל/ג.**

ליקוטים

**לפי שמכרו בכורה של
רחל וכו'. ראוי להבין
במאמר זה מאן דבר
שמה ענין יוסף להזכיר
כפרת מה שחטאו עמו
כאן לפרשת תשא
דמספר ממעשה העגל.
ונראה לפי שמכירתו
גרם במעשה העגל.
ויובן בדברי רז"ל
שאותו שם שהשליך
משה רבינו ע"ה לעלות
ארוננו מנילוס שהיה
כתוב עלה שור לקחו
אחד ובמעשה העגל
השליכו באש ויצא
העגל כו', ונמצא מכירת
יוסף גרם במעשה
העגל, ולכך הוזכר
כפרת מכירתו בפרשת
העגל (אגדת אליהו):**

תקפב עין יוסף

חייב בקלצון (קלצון הוא דבר קל ומועט שמוסיפים על מחצית השקל) הציא ר"מ ראה לדבריו מזה דכתיב זה יתנו שפירשו כזה יתנו שהוא נקי מכל סוג שהרי מאש היה. הלכך כל השקלים צריכין קלצון שיהא הכסף הנקי שזהם מחצית השקל (קרבן העדה): **לפי שחטאו. צעגל** במחצית היום דכתיב (שמות לב) כי בושש משה ודרשו בפרק ר"ע (שנת פט.) כי בלו שש: **וחרנה. פי'** ואידך: **גרמוסין.** מין מטבע שהיה צימי משה. וכתב המוסף הערוך פי' בלשון יוני מין משקל אשר הוא חלק ארבעה ועשרים חלקים באונקיא. אם כן משקל מחצית השקל רביע אונקיא: **שעברו על עשרת הדברות.** כשחטאו צעגל. **דכופר צעודת כוכבים** כמודה בכל התורה. ואז לא היו מלווין רק צעשרת הדברות ואע"ג דצצצצ עשרת הדברות הן. ללא

תרצח לא תגנוז לא תענה מכלל הדינין: **לפי שמכרו. אידי דצעי לאתויי דרבי פתח דיהיב טעמא דשקלים לפי שמכרו בכורה של רחל מייתי הוא דרשב"ל דיהיה טעמא**

ירושלמי שקלים פרק א

הכותב

ראוי שיאמר זה יתנו כל העובר שקל אחד שיהיו צו י' גרה ולמה יתייחס כפר נפש זה אל שקל שיש צו כ' גרה ושיהיה מחציתו והלא יותר ראוי לכנות לו שם צערך אל עצמו אע"פ שיהיה שקל קטן כי כל השקלים הם קטנים וגדולים צערך אל מה שלמעלה ולמטה מהם ואין מקום לטעון שאמר כן כדי להודיע הנעלם צידוע בשנאמר שהיה מפורסם וידוע דודו של משה זה השקל השלם וכדי להודיע כמות הכסף שיתן כל אחד לכפרת נפשו צדיוק לזה הכתוב שיהיה מחצית השקל הנהוג ומפורסם אללם שזאת טענה צטלה מצד עצמה שהרי הוצרך להגביל ולהודיע סכום השקל השלם שאמר בצפוק זה עשרים גרה השקל והוצרך לחזור ולשנות מחצית השקל תרומה לה' כמו שפרש"י ולשון יותר מדויק היה אם יאמר הכתוב זה יתנו כל העובר על הפקודים שקל

יש מאמר על ענין זה, וראוי לחברם יחד, וזה גסח'ו: [פתיב (שמות ל) "זה יתנו". רבי יהודה ורבי נחמיה, חד אמר: לפי שחטאו בפיצי היום - יתנו מחצית השקל. וחרנה אמר: לפי שחטאו בשש שעות ביום - יתנו מחצית השקל, דעבד שיחא גרמוסין. א רבי יהודה בר נחמיה אמר בשם רבן יוחנן בן זפאי: לפי שעברו על עשרת הדברות - יהא כל אחד ואחד נוטן עשרה גרה. ב רבי ברכיה ורבי לוי בשם ריש לקיש: לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים פסך - יהא כל אחד ואחד נוטן ופורה את בנו בכורו בעשרים פסך. רבי פינחס בשם רבי לוי: לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים פסך, ונפל לכל אחד

שהיו צו עשר גרה. הספק הצ' יותר גדול והוא כי צודאי ראוי שנאמר שעניני התורה הם גבול ומדה אל הענינים עולמיים ולא שיהיו מוגבלים עניני התורה ומלות באמצעות הענינים העולמיים אשר אין להם גבול לקיים רק תמיד כל היום משתנים ובלתי עומדים במצב אחד קיים כמו ענין המטבעות במשקלם ומנהג המלכים זה ישפיל וזה ירים וגם מנהיגי המדינות מוסיפין וגורעין במשקל המטבעות ודינרים גדולים וקטנים כמוזכר בתלמוד שלפעמים היה כ"ד וגם המטבע הקטן כמו הגרה אפשר להגדיל משקלו או להקטין ויראה זה למי שרצה להודיע הנעלם צדצד הנעלם יותר ממנו. והיתה כוונת רבי מאיר להתיר הספק הגדול הזה ואמר מין מטבע של אש הוציא הקב"ה מתחת כסא הכבוד צא לרמוז ולהודיענו כי משה רבינו ראה והשיג באמצעות חושיו הפנימיים והנגלים כמות משקל המטבע הראוי להיות כופר נפש בצמזום מה שזה נמנע לעמוד על אמתתו אם לא יהיה כמי שתופש צידו חתיכת כסף ואומר לו מלמדו להועיל דע לך כי זאת החתיכה או משקלה היא כופר נפש לא פחות ולא יותר ולזה אחז"ל (תנחומא שמי סי' ו) שהיה זה אחד מהדברים שנתקשה בהן משה יען היות דמיון המשקלים זה עם זה כדמות הצצצצ צצצצ עשויה כן המשקל הגדול צריך שיוגבל עם משקל אחר יותר קטן ממנו שיהא מחציתו או שלישיתו או ערך אחר וכן זה הקטן יוגבל עם אחר יותר קטן וכולם עשויים להשתנות עד שיגיע המורה להראות צחוש לתלמידו משקל מדויק או מצומצם ויאמר לו כזה משקלו וזה לך גבול לכל המשקלים. כן הדבר הזה שכמו שרצה הקב"ה לזכות את ישראל כשהאציל מכבודו ענין צברא כמו לוחות הצביות שהגיעו ליד משה רבינו מתחת כסא כבודו יצברך כן האציל משם חתיכה שמשקלה עשר גרה ויתנה ציד משה ויאמר לו כזה ראה ויהיה שמור בשכלך זה המשקל וצו תשקול כפר נפש כל איש ישראל ומה שאחז"ל בכיוצא בזה מורה באצבע הוא רומז לאצבעו של משה שהוא עצמו רמוז באצבעו ואמר כמשקל זה יהיה כפר נפש. הנה זה מספיק להתירו הספק האחרון הזה ואע"פ שנכתב צצצצ רבי מאיר הוא מוסכם מכל התנאים ואין חולק עליו בזה שדברי רבי יהודה ורבי נחמיה הם מאמר בפני עצמו וכן נכתבו בפרק אחר וכוונתם להתיר הספק הראשון שהזכרתי כי מה טעם לכנותו צצצצ מחצית השקל וגם כן מה טעם הזכיר עשרים גרה השקל שנמשך מזה שיהיה כפר נפש י' גרה מה צלע להגבילו עם כ' גרה ושנדע כמה מהם יש במחצית השקלים וכולם מסכימים להשיב אל זאת השאלה. הצ' תנאים ראשונים נתנו טעם מצד לשון מחצית. הצ' תנאים אחרונים נתנו טעם מצד מספר י' גרה ואגב זה צא ריש לקיש לתת טעם ממנין ה' שקלים לפדיון בכור שהם כ' דינרים ואמר גם כן דומה לטעם הזכיר שהוא צערך אל המספר לפי שמכרו בכורה של רחל וכו'. ורבי פינחס צצצצ ר' לוי נתן הטעם הזכיר שהוא זכר למכירת בכורת רחל אבל יש הצדל ציניהם כי החכם הראשון נתן טעם לסכום כ' דינרים והחכם האחרון נתן טעם למה הזכיר מטבע ממש ר"ל דינר טבוע כמטבע המלכים שלא היה ראוי לומר אלא כל איש ישראל יתן חתיכת כסף כזה וכזה ולזה

הכותב

ירושלמי שקלים פרק א

עין יוסף תקפג

יד יוסף

א צבלי סנהדרין מח
ע"א ז"ר פ' פ"ב:

ליקוטים
אין עושין נפשות לצדיקים וכו'. לשון הרמב"ם בהלכות אבל (פ"ד ה"ד) והצדיקים אין בונים להם נפש על קברותיהם שדבריהם הם זכרונם ולא יפנה אדם לבקר הקברות. הלשון הזה הוא קצת סתום גם יש שנוי בנוסחא בקצת ספרים שכתוב בהן ולא יפנה אדם לבית הקברות. ונראה פירוש הלשון הזה שהוא מחובר למה שלמעלה ממנו שכתב שאין עושין נפש לקברי הצדיקים והוא הבנין שעושין על הקבר כדי שיהיה נזכר שם הנקבר בבנין ההוא, והצדיקים אין צריכין לזה שמעשיהם הטובים הם זכרונם, ולא יפנה אדם לבית הקברות כלומר שאין להביט אל בית הקברות ולבנין של קבריהם כי אם למעשיהם. ואף לפי הנוסחא הכתוב בה לבקר הקברות כך פירושה ג"כ שלא יביט אדם לבקר מפני הבנין ההוא כי אם למעשיהם הטובים יפנה וזה די להם לזכרון תמיד (ש"ח הריב"ש סי' תכא):

לפדיון זכור לפי שמכרו זכורה של רחל שהיה זכור לפטור רחמה: טבע. היינו מחזיקי השקל. שאף שראובן לא היה במכירתו. מ"מ הנימו לו חלקו ב' זהוים שהוא מחזיקי השקל: ו מותר שבויים. אם גבו זדקה לנורך פדיון שבויים ונייתוחר ישמרום עד שיפדו זהם שבויים אחרים. אבל אם פירשו לשבוי זה זכה אותו השבוי צמותר: מותר עני. אם גבו מעות לקנות לו מלבוש ונייתוחר נותנין המותר לאותו עני: מותר המתים. אם גבו מעות לנורך קבורת מת סתם. המותר לקבורת מתים אחרים אבל אם גבו למת זה המותר ליורשיו. דאחולי אחיל המת זילותיה לגבי יורשיו: יהא מונח עד שיבא אליהו. מספקא ליה אם אחיל המת זילותיה לגבי יורשיו או לא. הלכך יהא מונח כו': בונין לו נפש על קברו. פשיטא ליה לרבי נתן דלא מחיל הלכך צונין לו מלצה על קברו מאותו מותר שכבר זכה צו המת: נפש. פי' צנין שעושין על הקברים הנקרא ציון. ומפני שכבוד הוא לו למת שיהא רשומו ניכר: אין עושין נפשות לצדיקים. פי' אין עושין ציונים לקברי הצדיקים ר"ל חכמים שדרך הלשון לקוראם צדיקים והיינו שאמר שדבריהם הן זכרונם ואין צורך להזכירם ע"י ציון. אי נמי צדיקים אע"פ שאינן חכמים פי' דבריהם מעשיהם הטובים כדפירש הריב"ש צ"ש תכ"א:

ז גבו לו. לזכר המת שסברו שאין לו זכר קבורה ונמצא שיש לו: מותר המת ליורשיו. ואף זה למותר המת דמילא הרי הוא ליורשיו: דחוטרא. שם מקום: הגע עצמך. אמור לנפשיך דלא דמיין שהנותנין לא כוונו אלא לזכות להמת. וכיון שיש לו לא זכה צו המת לעולם והיאך זכה יורשיו צו. הלכך מחזירין אותו להנותנין אם אפשר או מניחין לנורך מתים אחרים:

אי מחיל אי לא מחיל ורבי נתן פשיט ליה דלא מחיל הלכך צונין ליה נפש על קברו הוא צנין שעושין על הקבר ונקרא ציון בלשון הקדש וזנה אללו ציון. וכתב הרמב"ם צ"ש ירושלמי וגם מתלמודנו כן נראה שהרשות ציד גבאי זדקה לשנות אל איזה דבר מזה שירצה כגון שיוציא מותר שבויים לעניים או מותר מתים לשבויים והדומה לזה: אין עושין נפשות לצדיק. כן איתא צ"ר צפרשת וישלח צפסוק (בראשית לה) ויבצ יעקב מלצה על קבורתה:
ז הרא"ש. גבו לו וכו'. היו סבורין שלא היו לו מעות לקנות זהם זרכי קבורה וגבו לו ואח"כ נמצא שהיה לו. הגע עצמך כו' לא נתנו אלא אדעתא שהיו צריכין לו: אבא לא אמרית וכו'. כלומר אני לא אמרתי דבר צרור אלא אמרתי שהקברא נוטה ואת מנח לך ראה לכתור סברתי ולא השיב לו. מיהו נ"ל כדברי רבי אבא כי מעולם לא זכה זהם המת כי צטעות נגצה עכ"ל הרא"ש:

השיב ואמר שיהא כל אחד נותן שקלו טובע כמו שנפל בחלקו ואין דעתי קובלת שנאמר כי צעון אחי יוסף לזה לנו הקב"ה להביא שקלים. ומה שחשבתי לעצמי בדרך הפשט כי רצה הקב"ה לזכות את ישראל להזכירם איך יהיו פרושים ומוזדללים מלחטוא בדבר

כזה ואל יהרסו לעשות ציניהם שום חזרה והסכמה להפר צרית אחים ולעשות דברים מגונים כאלה כמו להקל בכבוד אחיהם ולצערו כאשר עשו צני יעקב צמכרת יוסף וזכר לדבר לזה לתת הסכום ההוא עצמו צפדיון כל צן צכור לאמו וצוה יהיו נוהרים ונשמרים מלעשות דברים מגונים כאלה. וכונת זכרון מכירת יוסף היא כדי להזהיר על העמיד ולא להעניש על העבר כי השרש אללנו צן לא ישא צעון האב. אבל עיקר כוונת המאמר צבר הזכירותו ר' יהודה ורבי נתניה להזהיר לחוטאים ישונו מעונם צמדה שמדדו ולכן לזה ה' לתת כפר נפש מחזיקי השקל לזכרון הדברים הנרמזים צו. האמת כי ימים רבים קודם שראיתי מאמר זה היה נגד עיני ולצי הספק הזה צזכרון מחזיקי ומשצתי צו שע"ד הפשט צא להעיר על צ' ענינים. הא' להזהיר לאדם שאע"פ שלא תשיג ידו רק דינר א' ולחס לאכול וצגד ללבוש יתלקהו חציו לה' ר"ל לכפר נפשו. הב' להזהיר לחטוא ישים אל לבו לשונו מחטואו ואם נדמה לו צחלומו שהוא אחד צעלמו כפי האמת הוא מורכב מצ' חלאין שהם גוף ונפש ואם הנחש השיאו לחטא מצד התאוות גופיות שהם צדמות מחזיקו יתקן עוותו צמחזיקו הנשארת שהיא ההסקפה נפשית והחלק שכלי אשר לו משפט הצכורה ואף לפי מחשבת האדם שהם צ' חלאים שוים חייב צמחזיקי השקל וזה רמזו צבאמרו עשרים גרה השקל מחזיקי השקל תרומה לה' ואין להאריך:
ז בשבובנפין מעות להוציאם צקבורת המתים ותכרייהן מותר המת ליורשיו. לשון הרא"ש דאחול

אחיל זילותיה לגבי יורשין. יהא מונח מספקא ליה לר"מ אי מחיל אי לא מחיל ורבי נתן פשיט ליה דלא מחיל הלכך צונין ליה נפש על קברו הוא צנין שעושין על הקבר ונקרא ציון בלשון הקדש וזנה אללו ציון. וכתב הרמב"ם צ"ש ירושלמי וגם מתלמודנו כן נראה שהרשות ציד גבאי זדקה לשנות אל איזה דבר מזה שירצה כגון שיוציא מותר שבויים לעניים או מותר מתים לשבויים והדומה לזה: אין עושין נפשות לצדיק. כן איתא צ"ר צפרשת וישלח צפסוק (בראשית לה) ויבצ יעקב מלצה על קבורתה:
ז הרא"ש. גבו לו וכו'. היו סבורין שלא היו לו מעות לקנות זהם זרכי קבורה וגבו לו ואח"כ נמצא שהיה לו. הגע עצמך כו' לא נתנו אלא אדעתא שהיו צריכין לו: אבא לא אמרית וכו'. כלומר אני לא אמרתי דבר צרור אלא אמרתי שהקברא נוטה ואת מנח לך ראה לכתור סברתי ולא השיב לו. מיהו נ"ל כדברי רבי אבא כי מעולם לא זכה זהם המת כי צטעות נגצה עכ"ל הרא"ש:

נזר

נפלה שלהבת מה יעשו איזוני קיר כמונו, ועל זה אמר בשרצית נתת בלבם לאהוב דהיינו נסיוע עזר העליון, ובשרצית נתת בלבם לשנוא נסילוק סיוע עזר העליון וכאמור:

ובתב היפה תואר עוד דמ"ד הכא בשרצית נתת בלבם לשנוא וכו', פליג אמ"ד לעיל שלא לשנות בן בין הבנים, דמשמע דס"ל שע"י קנאת הכתונת היתה השנאה במבע בפשטא דקרא. ולי נראה ללא פליג, דודאי עיקר השנאה היה בטבע, אלא מה שנתגבר השנאה כל כך יותר מדאי לנקום ממנו נקמה מופלגת כזה למכרו לעצד לעס נכרי, כזה לא היו השצטים שצטי ישורון ראויים לאותו מעשה, אלא שהיה זה סיבה מאת ה' כדי להשלים כזה עשה העמוקה שצצרון וכדאמרי. אבל אלמלא לא היה כזה שום שנאה כלל, בטבע ודאי לא היה ה' מהפך בחירתם לגמרי לשנוא

דצד שאינו ראוי לשנוא, כי לא סיבב ה' הדצר אלא נסילוק סיוע העליון כמו שנתבאר בסמוך, אבל עיקר השנאה היה מעצמם בטבע. וממילא שפיר ילפינן נמי מיניה שאין ראוי לשנות בן בין הבנים שלא לגרום שנאה, כנ"ל פשוט:

אתם מברתם וכו'. כתב היפה תואר וז"ל, משום דק"ל מה צורך להודיענו כסף מחירו, לכך אמר שזה לשיוקח ממנו טעם לערך הבכורות ולבקע גולגולת. ודקדק לומר בנה של רחל, לפי שר"ל שערך הבכורות כנגד ערך זה, הזכירו בשם בנה של רחל לפי שהיה בכור לה. דאע"ג דסתם בכור נקרא כדכתיב [דצ"י ימיס א, ה, א] נתנה בכורתו ליוסף, מ"מ לא היו בכור גמור כדלעיל פ"ב [צ"ג], להכי מיייתי רחל דודאי בכור לפטר רחמה הוי. ואידי דנקט לה הכא ה"ג נקטינן לה בסמוך בענין מחצית השקל. ובפ' כי תשא בתנחומא [ג] גרסינן להדיא לפי שמכרו בכורה של רחל. וכן לקמן ספר ד' פ"ד [ג]. ומ"ש בעשרים גרה מעות שהם חמש סלעים, לפי שכל סלע ד' דינרין והמנה בה' סלעים ק' דינרים במנה צורי, ועל זה אמר לפיכך יהיה כל אחד מפריש ערך בנו ה' סלעים וכו'. ואין זה טעם לפדיון הבכורות, דודאי הוא מפני שניתנו הלויים תמורתן, אלא טעם ערך הפדיון קאמר שמאחר שהבכור נפדה מיד כהן כעבד, יתן מחירו כמו שהעריכו את יוסף. וכן גבי מחצית השקל דבסמוך אין הטעם אלא על הסך, דאילו עיקר הדבר בהדיא כתיב [שמות ג, יג] כופר נפש כדי שלא יהיה בהם נגף, אבל היות כופר נפש איש מחצית השקל הוא כפי הערך שנערך יוסף עכ"ל.

פרשת וישב פד יח

הקודש

יש

וקשה דהא יוסף ענמו לא נערך במחצית השקל אלא הוא נערך צ"י שקלים שהם כ' דינרים דהיינו ה' סלעים כדלעיל, אלא שכל אחד מן השצטים הגיע לחלקו מחצית השקל שהוא צ' דינרים. ולכן נ"ל דס"ל שכופר נפש האמור במחצית

נתת בלבם לאהוב ובשרצית נתת בלבם לשנא. אמר הקדוש ברוך הוא, אתם מברתם בנה של רחל בעשרים כסף מעות שהן חמש סלעים, לפיכך יהיה כל אחד ואחד מפריש ערך בנו חמש סלעים במנה צורי. אמר רבי יהודה בר סימון, אמר הקדוש ברוך הוא לשבטים אתם מברתם בנה של רחל בעשרים כסף, לפיכך יהיה כל אחד ואחד מגיעו בקע לגלגלת, הדיא הוא דבתיב [שמות לח, כו] בקע לגלגלת מחצית השקל.

השקל הוא עצור אותו העון של מכירת יוסף, שעון זה היה פקוד עליהם גם לדורות, וכדעת המדרש הנעלם [מ"צ רעו ע"א] והוזהר חדש [וישג לו ע"ב] שנגזר עליהם ג"כ גלות לדורות עבור חטא מכירת יוסף, לפי שפגמו צמדתו למעלה שהוא נדיק יסוד עולם כנודע ליודעי חן [וזהר חדש מט ע"א]. ובאשר תמיד השטן מקטרג על חטא זה, לפיכך יתנו לכפרה מחצית השקל כפי שיעור שקיצלו כל אחד מן השצטים צמכירתו. ואע"ג דיוסף וצנימין וראובן היו מנוקים מעון זה, מ"מ לא ראה לחלק צין זרע השצטים, מפני שכל

ישראל נקראו נפש אחד והם עריצים זה כזה. ועוד שהרי צני השצטים מתערצין זה כזה בחיתון ונישואין, וממילא כולם כלולים גם מתולדות שאר שצטים, ולפיכך כולם צריכים כפרה במחצית השקל מטעם הנו'. וכן למ"ד דמהאי טעמא הוא פדיון בכור צה' סלעים, י"ל שאין זה טעם על שיעור הכסף לצד אלא הוא שייך ג"כ לעיקר טעם הפדיון. ואע"פ שצ"פ צא [שמות יג, טו] פירש הכתוב הטעם מפני שנלוו צכורי ישראל צמכת צכורות צמכרים, שמה י"ל דהא צהא תליא, דצלאו הכי לא היו צכורי ישראל ראויים כלל להיות צכלל הסכנה, כי למה יומתו וכי מה עשו, אבל מפני שהיה ג"כ עליהם קטרוג מצד מכירת צכורה של רחל, גם הם היו צכלל סכנה משניתן רשות למשחית, וה' עשה להם נס, ולפיכך הוצרכו פדיון לדורו:

כל אחד מגיעו בקע לגלגולת וכו'. כתב היפה תואר פי' בעשרים כסף עשרים דינרים דהיינו ה' סלעים כדלעיל, ונמצא א"כ מגיע לכל אחד בקע דהיינו חצי שקל שהוא ב' דינרין. וכן הוא בירושלמי [שקלים פ"ג ה"ג] ובתנחומא [שם] וכו'. ואע"ג דראובן לא הוי בהדיהו, הגיע לכל אחד מחצית השקל שהניחו לו חלקו, כי חשבו שלא יחלוק על מעשיהם עכ"ל. וא"כ משמע דאע"ג שלא היה שם ראובן צשעת המכירה מ"מ אצ"כ לא העלימו ממנו הדצר, וכן הוא להדיא בתנחומא סדר זה [צ] שגילו אצ"כ הדצר לראובן. אבל צוהר סדר זה [קפה ע"ב] כתב ללא ידע ראובן מההיא צצנא דיוסף, ולא איתגלי ליה עד ההיא צימנא דאיתגליא יוסף לאחוי. וע"כ יש מדרשים חלוקים צדצר זה:

תכ ט"ז

אור

וישב

החמה

קפנ

סגנונה עלמה יש לך צרוך ללוי דהיינו כעין יעקב צקו האמלעי כדמפרש ואזיל. מהרמ"ק זל"ה:

והרא"ג ז"ל ב' טה כתיב לעילא ויאמר ישראל אל יוסף וגומר הקדים לפרש פסוק זה טעמא ליעקב טועה גס הוא בשלחו את יוסף טה"ה הטעמה לנסה האמור' וכמו שיבאר לקמן. וכי יעקב שלימא ר"ל שלם בדעהו שלם במדותיו וא"כ מה ה' לו לשלחו טעמה מאחר דהוה ידע דכל אחיו הוו שגלין ל' וכו'. דכלהו הוו זכאין וכו' ואפי' שה' להם טכאה עמו לרקחם וחסידותם יעבד על ידם לבלתי עשוה עמו כבלה וז"ש לקמן ולא חסיד ל' אלא קצ"ה גרים כל דא כלומר כ"ה הוא ונסיצות קצב שהשכח' חקלקל טורה החסידות ויעשו עמו דבר זה כדי לקיים גורה צין הצחרים. אשכחנ' וכו' הכריח הדבר עוד ואמ' שגלגל טהיה הדבר לקיים גורה צין הצחרים כנזכר עוד הולרכו והוכרחו זנועשה' כדי ש'שלטו עליו קודם טכאם לא שלטו הם עליו קודם לא היו יכולים ללאה ממלכיהם לעולם. נספרי קדמוי הם ספריים שקדמו ליעקב ע"ה זמן רב כספרא דחנך וכיולא וכלם היו מדברים מה טעמא להיות וז"ש כאן בלשון עמיד דבעיין אלין בני יעקב כלומר לריכ' הם לעשוה הדבר הזה דהיינו לשלעא' וכו' דאילו הוא יחוח למלרים וכו' יכלי ומלראי לשלעא' וכו'. ואמקיימו' צי' ציוסף וכו' כלומר אזל עתה טהם שלטו עליו ונחקיים עליו' דיוסף לעבד נזכר יוסף ואינון שליטו עליו פי' אחיו ששלטו עליו וזנה אע"ג דיוסף הוה מלכא לבחר ומלראי הוו עבדין ליה וכטעמדו תחתיו לעבדים אטעמא ד' ישראל שלטו על כלהו ודקנה עבד. קנה רבו ציוסף ה' לאחיו לעבד ומלרים עבדים ליוסף נמלאו טהם עבדים לעבד ולכך מ' טה' ארון וטר למי טה' עבד הגס כי כפל מועלתו ונעשה עבד לעבדיו סוף סוף הדברים יחזרו ליושנן כי לא לנלח טעמד יעלך ויחזור השר לשרתו וטעמד לעבדותו כבדאשוכי' ת"ה וכו'. הציח ראה איך כלא ונעס קצ"ה טכנ ט"ה וכו' וימלאהו איש וכי כדי שיפול ציד חויציו טלח הצ"ה מלאך להציאו לידם אלא ודאי ונעס קצ"ה הוא בלא. כדין צריה טכניח' וכו' טכיון טכסחלק ה' יסוד טכארי' המלכות למטה צקוד הגלות והכריח הדבר ומקרא דכתיב ויקס מלך חדש על מלרי' וגומר פי' טעמס טקס מלך חדש על מלרים לפי טלא ידע יוסף לא"ה טהיה המלכות דהיינו ייחוד ה' יסוד עם המ' כמו והארס ידע על טס השפע היולא ממוח הדעת. וכלא הוה ונעס קצ"ה כדקא יאוח כלומר ראויים הדברים לעשוהם לכמה טנות הידועו' כדקא יאוח כי הוא ית' חוטב ומחטבות לבלתי ידח ממוח נדח. ת"ה וימלאהו איש וגומר השתא קא פריש קרא דפתח ציה כלומר השתא דאמרי' דבכל מה טה' עושה יעקב והטעמ' טכל הכל ה' צנועה טה"ה ה' מנעה אוחס לסולי' לאור גורתו צזה טצין פי' וימלאהו איש והנה טועה צכולא וכו' והולך לפרש וימלאהו איש זה גבריאל להליע הלעה לוחסה טועה טכפי' הראוי הי"ל וימלא איש כי ההולך הוא המוליח האחר הטא כנגדו אלא ודאי רוח לנ"ש כי להיות טהוא ה' טועה זה הטא לקראתו הוא המולח המוליח' ואת האציר' וזהו ג"כ הכרח טפי' טהוא גבריאל מלכד הכרח ג"ש טמלאו טה' טועה צשכלו טה' חוטב טה' הולך אל אחיו טהיו אהבים אוחו וה' טועה מדרך השכל טלאויצ'ם היו לו: וע"ד וישאלהו איש לאמר מה טצקס כלומר מה אמה מנעמ' החטוב טכמה מנעמ' אהב' איך מנעמ' אלא חויצ' והטיב את אחי אככי מנעמ' כלומר מאחר טהם לי לאחים ודאי אהב' אוחי כי האמה גוצרה על הטכא' וחזר גבריאל ואמר לו נכעו מזה האמה טכמה או' א"כ נכעו מהיוה י"צ אחיס כמנין ז"ה טלא הכניסוך צכללס אלא כמו זר נחטבת להם:

פי' כחא לי מ' הוא האח יסוד שלעולם הוא דצוק ואחוז צמלכות וז"ש דאחאחר עמה ואחדצק צדה והאומר מ' יתכך לעולם הוא המלכות ככו' טהיה טואלח ומחיה טה' דצוק עמה יסוד טהם טהוא דצוק וקשור עמי. יונק טדי אחי אהדר ללח הכו' א"כ טדר לת"ה כלומר כטאה' טה' עמי דצוק וקשור ללח טהם טהוא ה' יסוד כזכר אז טה' יונק טדי אחי טמאחר טחשפיע לי יטפיעו לך לעמלי' מהצניה וזהו יונק טדי אחי: צגין לחדצק' רוחא צרוחא כי הנטוק הוא פח"פ וצדצוקס פח"פ מתדצקין רוח רידה צרוחא דילי' וכמ"ש יטקני ומטקיות פיהו וגומר ת"ה דיוסף אע"ג דאחיו וכו' כי צלדקתו החזיק צראש כזכר לעיל וצקוק טמן טדין ה' טמאחר טמאלס לאויצ' היו לו ה' ראוי טיהפך לצו צקריבו עליהם לעשוהם להם כדח מה לעשוה ועכ"ז לא הסיק טוממו וממנו דאריצ' כטנפלו צידו וינחס אוחס וידצר על לצס כדמנעמ' טככלא דצר על לצייוו כלומר צכל הלדרים דצר על לצייוו כדי לתקיע צלצס אמונתו עממס כמ"ס ז"ל צפ' א' דמנבלה ע"ס: ות"ה מה כתיב ויאמרו איש אל אחיו דא טמעון ולוי דאינון הוו אחין ודאי צכלי אטפטר לקטרו צמאי דאמנין לעיל צלדקתו החזיק צחמלה וצקוק כזכר ועמה הכריח טכאמור יוסף את אחי הורה טהיה צלצו אחיה גמור' אף כי ה' יודע טהיו טוכא' אוחו והכריח כן כמו מוכח ג"ש כתיב הכא את אחי אככי מנעמ' וכתבי טהם ויאמרו איש אל אחיו מה טהם ה' ציניסס אחיה גמור' כמו כן הכא כטאמר יוסף את אחי אככי מנעמ' לא ה' צלצו טום טכאה כמו טה' להם עמו אלא צנוהר לצו אמר את אחי אככי מנעמ' וזהו טדקדק צאמ' דאינון הוו אחין ודאי צכלל כלומר אחיה גמור' וכן ה' ליוסף עממס. ואגב דקטני' להכריח פירש צי' מילת' צאו' ט"ה רוא דמלש וכו' צגין דקא אחו ומטטרא וכו' כי כן טמעון צצורה טס עון כזכר צצנה דף ק"ד ולוי צקוד הלוי' טחלויים צצנור'. וצג"כ רוגז' דילסון איהו רוגזא לקטלי' כי להיותם אחוים צמדה זו הם כיולא צה טכמו טגצורות' הולכות ומחגצרות עד לבלה כמו כן המה עושים כזכר צפ' נח דף ע' והכריח כן ומקרא דכתיב ארור אפס כי עז וכו' כלומר עצרת' מהכח טדין הקט' והעזה טה' הגצורה כדלקמן צמקוד ט"ה רוא דמלה לפרש קרא הוא דקא אהא דמקראמר קרא אפס כי עז ועצרתם כי קטת' נר' טיש אף טאינו עז ויש עצרה טאינו קטה והא כילך ת"ה וכו': צרוך אצרס לאל עליון קונה טמים וארץ דעבד דיכא צרטיעי'. ה"ג: וט'ינו הטכס וחרוגו טנעל אצרהס ללחוס נגד אוחס המלכים: דכתיב ארור אהה טכאמר על הנחש דהיינו כעס הכסיל טהיה הקליפ' רלוע' דהיינים וכן עליו כאמר ארור אפס דהיינו אפס טל טמעון ולוי האחחים צצנור' אפס הוא הקליפ' דמחמון נפק' רוגז' דחלעטי' כדצמקוד וטמעון ולוי אינון מנטטרי' דדיכ' קטני' וכו' כלומר מה טכאמר ארור אינו צסס ח'ו אלא צאפס היולא מהס דהיינו הקליפ' טכאחוס ויוללח ומגצנור' עליוני טהס אחוים צה: וי"ס דגרסי' ומן קוספיתא דדיכא קטיא והכונה כי מהטכח הגצנור' העליוני' והטחלטלות' נעשו סיגים הללו טמרי טיין הטכורים: נפקא רוגז' לתרין טטרין י"א טרין רוגזין לתרין טטרין פי' הם טני צחיות טיש לו לכעס חד דאחדצק דהיינו רוגזא דרצנן צאוריית' וכיולא כזכר צוהר טלוה טאוחו הטכס גורס צרכות לעולם צגין דאינו פולחני' דקצ"ה ומד דחלעטי' דהיינו כעס הכסיל טהם הקליפות הפועלות דהיינו המרים וטקטיס צעולם עכ"ל הרא"ג ז"ל:

דף קס"ד ע"ב כנוונא דא ומטטרא דילחמ נפקו טרין צגין וגו' טענין כי ילחק הוא מ"ה הקטה וממונו ילא יעקב ועשו ויעקב לקח צרוך ועשו ארור ולכן עשו דר צארלות הטומאה הארורה הוא הר טעיר והמגצרות ונק' איש טדה והוא השדה טכאמר עליו כי צדה מלאה והוא טדה הטומאה הארורה נוקצא טומאה הטק' טדה כנודע כי לעולם טדה היא העשיריה ולסיות זה אמה טמך לזה ענין טכעלי' טיש צה ענין טה' כי בלילה אחרי ללח טכטמה ומגנוף אז טורה הקליפה כנודע כי לכך יש' מנעמאין צמוחם לפי טכחייסס אין הטומאה טורה עם טכטמה אממס אחרי ללח טכטמה אז מנעמא הארס כי הם לרות זו לזו וזהו

שכר אָז „אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם“⁴⁸.

איז כשם ווי יוסף האָט מכלכל געווען זיינע ברידער לויט זייערע מעשים (ניט רעכענענדיק זיך מיט זייערע מחשבות). „אף אנו כלכלנו לפי מעשינו“, אָז דער אויבערשטער זאָל זיך רעכענען בלויז מיט אונזערע (גוטע) מעשים — וואָס אין מעשה בפועל זיינען דאָך אפילו „פושעי ישׁ-ראל מלאים מצות כרמון“⁴⁹ — און מצד דעם געבן אונז דעם שכר הנל.

(48) שם, כא. וראה אוה"ח שם: „וה"ז דומה למתכוין להשקות לחבירו כוס מות והשקהו כוס יין“ (אלא שבאוה"ח שם, שמטעם זה „אינו מתחייב כלום“, אבל יש לומר שזהו גם טעם ל„אנכי אכלכל אתכם גו'“, כבפנים).

ועפ"ז יובן גם מ"ש בתניא ספ"ב „שלא לשלם לו כפעלו ח"ו אלא אדרבה לגמול לחייבים טובות“ — דלכאורה: למה צריך לגמול טובות „לחייבים“*

— כי מכיון שמה שגמלוהו כו', הרי „מאת ה' היתה זאת לו“ (אגה"ק רסכ"ה), וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, לכן צריך לגמול להם טובות, כי עשו זאת בשליחותו של הקב"ה שגזר עליו ה"טב דעביד" ** — כמו אחיו של יוסף *** (ראה ויגש מה, ח. ספורנו ויחי ג' יט).

(49) עירובין יט, א. סוף חגיגה. וב-ברכות נג, א: ריקנין שבך. וראה לקו"ת שה"ש לו, א.

(* ולהעיר מב"מ (לב, טע"ב) דאזהב ושונא מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו. ובשו"ע אדה"ז הלי עוברי דרכים וצבע"ח ס"י.

** ע"ד חמרא למרא טיבותא לשקי" (ב"ק צב, ב. דרמ"צ מצות מילה ח"א ספ"ג. וראה לקו"ש ח"ז ע' 14 הערה 22).

*** ועפ"ז יומתק מה שמסיים בתניא שם „ללמוד מיוסף עם אחיו“ — כי שם ראו בגילוי ש„אלקים חשבה לטובה“, וזוהי ההסברה על זה שכ"א צריך לגמול לחייבים טובות.

קבלת עול מלכות שמים (נאָר אָן דעם חיות פון אהבה ויראה⁴⁸); און מכל-שכן ווען ער טוט עס בדרך „מצות“ אנשים מלומדה, און ווער רעדט — אויב זיין קיום המצות איז מצד פניות] איז דאָן לכאורה ניט שייך אָז דורכדעם זאָל עצמות נתגלה ווערן לעוה"ב.

ואע"פ אָז „המעשה הוא העיקר“⁴⁹, וואָס במילא איז אויך דורך אָזא סאָרט עבודה איז מען ממשיך עצמות — איז דאָך אָבער דער „עצם“ וואָס ווערט נמשך דאָן אין אָזא אופן אָז עס האָט קיין שייכות ניט צו „גילוי“⁴⁹. טענה'ט מדת הדין אָז די המשכת העצמות זאָל טאָקע ניט נתגלה ווערן לעוה"ב

— אויף דעם קומט די צווייטע בקשה „מה יוסף כלכל כל אחד לפי מעשיו . . אף אנו כלכלנו לפי מעשינו“:

יוסף האָט געזאָגט זיינע ברידער, אָז כאָטש „חשבתם עלי רעה“, ווי-באָלד אָבער „אלקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחיות עם רב“⁴⁹, קומט אייך צוליב דער פעולה (כאָטש זיי האָבן ניט מכוון געווען די טובה וואָס איז פון דעם אַרויסגעקו-מען) — מדה כנגד מדה — דער

(43) ראה תניא רפ"ד ובקונט' העבודה פ"ב (ע' 15).

(44) ישעי' כט, יג. תניא ספ"ט.

(45) ראה אבות פ"א מ"ז. וראה תו"א צ, א ואילך.

(46) ונוסף לזה שכללות ענין הגילוי א"א להיות מצד המעשה עצמה כ"א ע"י האהוי"ר דוקא (ראה לקו"ש ח"ג ע' 956. ח"ד שם), הרי הגילוי רבחי נח"ר לבורא (שלמעלה מענין הגילויים), הוא דוקא ע"י שהקב"ע שלמעלה מהשכל כו' נמשך גם בפנימיות כו' כנ"ל סעיף ט'.

(47) ויחי ג, כ.